

Nr 236.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till nybyggnad för karolinska mediko-kirurgiska institutet; given Stockholms slott den 3 mars 1944.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Gösta Bagge.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 3 mars 1944.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, QUENSEL, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD.

Efter gemensam beredning med cheferna för kommunikations- och finansdepartementen anför chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Bagge.

I 1944 års statsverksproposition (kapitalbudgeten, bilaga 6, punkten 3) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avvidan på den proposition i ämnet, som kunde varda riksdagen förelagd, beräkna för budgetåret 1944/45 till Nybyggnad för karolinska mediko-kirurgiska institutet ett investeringsanslag av 2 200 000 kronor.

Jag ber nu att få ånyo anmäla ärendet.

Nuvarande förhållanden.

Flertalet av karolinska institutets teoretiska institutioner, nämligen de anatomiska, histologiska, fysiologiska, kemiska, farmakologiska, rättsmedicinska och neurofysiologiska institutionerna ävensom institutets administrations- och bibliotekslokaler äro för närvarande inrymda i byggnaderna på tomten vid Hantverkargatan 3 i Stockholm. Av övriga institutioner disponerar institutio-

nen för allmän patologi lokaler på Sabbatsbergs sjukhus och institutionen för speciell patologi egen institutionsbyggnad vid karolinska sjukhuset, i vilken byggnad även den bakteriologiska institutionen är inrymd. För hygieniska institutionen ha lokaler beretts i den på Norrbackaområdet för Statens institut för folkhälsan uppförda nybyggnaden.

På tomten vid Hantverkargatan äro nu uppförda fyra byggnader, benämnda stora byggnaden (även kallad anatomibyggnaden), mellanbyggnaden, biblioteks- och bostadsbyggnaden samt lilla byggnaden. I stora byggnaden äro — förutom huvuddelen av de administrativa lokalerna och panncentralen — inrymda anatomiska, histologiska, fysiologiska och farmakologiska institutionerna. Mellanbyggnaden upptages av de kemiska och neurofysiologiska institutionerna. Lilla byggnaden innehåller rättsmedicinska institutionen. Biblioteks- och bostadsbyggnaden inrymmer — förutom utrymmen för bibliotek och vissa tjänstebostäder — även kamrerarexpeditionen.

Byggnadsfrågans behandling vid 1930 års riksdag.

I propositionen 1930: 232 erinrades, att 1926 års sjukhuskommission karakteriserat de lokala förhållanden, under vilka karolinska institutet arbetade, såsom synnerligen otillfredsställande. Genom den avsevärda stegringen under den senaste tioårsperioden av antalet medicine studerande vid institutet hade en del åtgärder av mera provisorisk natur ansetts nödvändiga för att avhjälpa bristen på lämpliga och tillräckligt stora lokaler för institutets verksamhet. Omdömet om lokalförhållandena gällde även de teoretiska institutionerna.

Enligt kommissionens mening borde det stora målet vid lösandet av institutets byggnadsfråga vara att till en enhet sammanföra institutets nu i stor utsträckning spridda institutioner och kliniker. I enlighet härmed föreslog kommissionen, att samtliga dessa skulle förläggas till det tomtområde vid Norrbacka, som genom beslut av 1927 års riksdag ställts till förfogande för ändamålet. Då det givetvis skulle vara förenat med stora kostnader att på en gång låta utföra alla erforderliga byggnadsarbeten, föreslog kommissionen, att dessa skulle uppdelas i tre etapper. I den första etappen skulle huvuddelen av det kliniska sjukhuset komma till utförande. Av karolinska institutets teoretiska institutioner skulle i denna etapp medtagas allenast institutionen för speciell patologi. Den andra byggnadsetappen skulle omfatta återstående sjukhuskliniker. Den tredje etappen slutligen skulle avse de teoretiska institutionerna samt de för institutets förvaltning och bibliotek avsedda lokalerna.

Departementschefen anslöt sig i huvudsak till det av kommissionen framlagda förslaget.

I skrivelse 1930: 386 uttalade riksdagen, att det syntes vara ostridigt, att karolinska institutet, landets största medicinska undervisningsanstalt, vore i trängande behov av bättre, rymligare och mera modernt inrättade och utrustade lokaler för att kunna meddela en fullgod läkarutbildning. Riksdagen hade icke funnit anledning frångå den tidigare av riksdagen hävdade ståndpunkten,

att förevarande byggnadsfråga borde lösas efter enhetstankens princip. Riksdagen biträdde därför det föreliggande förslaget om de olika avdelningarnas sammanförande till en enhet å Norrbackaområdet.

Anordnande av allmän arkitekttävling.

I skrivelse den 22 mars 1934 erinrade *lärarkollegiet vid karolinska institutet* om det ohållbara nödläge, i vilket institutets teoretiska institutioner sedan lång tid befunno sig, samt anhöll, att byggnadsstyrelsen måtte anmodas att verkställa utredning, innefattande preliminära ritningar och kostnadsförslag, rörande dels nybyggnader för institutet å Norrbackaområdet, dels ock tillbyggnad till institutets nuvarande lokaler för beredande av ökade laboratorietrymmen.

Sedan Kungl. Maj:t den 18 maj 1934 fattat beslut i överensstämmelse med lärarkollegiets framställning, avgav *byggnadsstyrelsen* med skrivelse den 18 oktober 1934 preliminär utredning rörande förevarande byggnadsfråga. I denna skrivelse anfördes, att styrelsen i samråd med representanter för lärarkollegiet utarbetat tre alternativa förslag i ämnet (A, B och C). Alternativ A innebar, att lokalbehovet skulle tillgodoses på institutets nuvarande tomt. Alternativ B avsåg nybyggnader å Norrbackaområdet. Alternativ C slutligen gick ut på att vissa delar av institutionerna skulle kvarligga på den nuvarande tomt, andra åter förflyttas till Norrbackaområdet. Kollegiet förordade för sin del alternativ B såsom varande det ojämförligt bästa.

Universitetsberedningen, som avgav utlåtande i ärendet, anförde, att beredningen fått ett starkt intryck av att de flesta institutionerna vore i trängande behov av större och modernare lokaler. Med hänsyn till ifrågavarande byggnaders ålder och beskaffenhet syntes det vara förenat med betydande kostnader att sätta dem i sådant skick, att de bleve fullt tjänliga som lokaler för modernt laboratoriearbete. Vid sådant förhållande och då beredningen hyste den uppfattningen, att det för läkarutbildningen och den medicinska forskningen skulle vara en stor fördel, om de teoretiska institutionerna snarast möjligt förflyttades till Norrbackaområdet, hade beredningen ansett, att man borde i första hand undersöka, huruvida de i alternativ B i byggnadsstyrelsens förslag beräknade utrymmena kunde bliva föremål för sådan reducering, att det bleve ekonomiskt möjligt att i ett sammanhang realisera önskemålet om nybyggnad på Norrbackaområdet för de flesta av nämnda institutioner.

Vid dessa överväganden hade beredningen utgått från följande förutsättningar, nämligen dels att lokalerna skulle vara fullt tillräckliga för de aktuella behoven och dessutom erbjuda vissa reservutrymmen, dels att byggnadskomplexets planläggning medgäve, att i framtiden uppkommande behov av ökat utrymme kunde tillgodoses genom till- och påbyggnader, dels att institutionen för speciell patalogi komme att få sin lokalfråga ordnad redan under första byggnadsetappen, dels att frågan om nybyggnad för institutionen för allmän patalogi, som för närvarande hade lokaler åt sig upplåtna vid Sabbatsbergs sjukhus, icke syntes vara aktuell, dels ock att spörsmålet om lokaler för den bakteriologiska institutionen sannolikt komme att få sin lösning i annat sammanhang. Med utgångspunkt från dessa förutsättningar beräknade universitetsberedningen det nyttiga golvutrymme, varmed byggnadsstyrelsen räknat i alternativ B, till omkring 12 000 kvadratmeter i stället för 24 810 kvadrat-

meter. Totalkostnaden för nybyggnaden syntes i så fall kunna begränsas till omkring 4 565 000 kronor. Beredningen ansåg, att den fortsatta utredningen i ämnet borde inriktas på en med ledning av angivna reducerade byggnadsprogram planerad nybyggnad å Norrbackaområdet.

Sedan Kungl. Maj:t den 30 mars 1935 uppdragit åt byggnadsstyrelsen att verkställa utredning och uppgöra program för anordnande av en allmän arkitekttävling rörande ifrågavarande nybyggnad i huvudsaklig enlighet med vad universitetsberedningen förordat, överlämnade *byggnadsstyrelsen* med skrivelse den 24 oktober 1935 ifrågavarande utredning och program.

I nämnda skrivelse har styrelsen meddelat, att styrelsen vid utarbetandet av tävlingsprogrammet utgått från att huvudvikten låge vid den totala nedminskningen av utrymmet till 12 400 kvadratmeter samt att styrelsen ansett sig oförhindrad att inom denna ram vidtaga de jämkningar i fråga om utrymmets fördelning på de olika institutionerna, som kunnat föranledas av det föreliggande behovet. Då en så avsevärd beskärning av de ursprungligen framställda önskemålen rörande lokalernas storlek skulle vidtagas, hade det givetvis varit angeläget, att vid programmets utarbetande med största noggrannhet avväga, huru det till buds stående utrymmet skulle lämpligast avvägas, så att de med reduceringen följande olägenheterna skulle bli så litet kännbara som möjligt. Härvid har det visat sig erforderligt att för varje särskild institution i samråd med vederbörande föreståndare uppgöra noggranna utredningsskisser. Dessa skisser, vilka bilades skrivelsen, hade av vederbörande föreståndare genom påteckning godkänts som underlag för tävlingsprogrammet. Härigenom torde få anses som fastslaget, att inom det nu avsedda utrymmet fullt användbara institutionslokaler kunde erhållas. I fråga om lokaler för bibliotek och administration hade liknande godkännande lämnats av institutets biblioteksnämnd och förvaltningsnämnd. Berörda skisser hade legat till grund för utarbetandet av tävlingsprogrammet. Därvid hade iakttagits de av universitetsberedningen framställda kraven på att planläggningen av byggnadskomplexet skulle medgiva, att i framtiden uppkommande, ej nu beräkneliga behov av ökat utrymme skulle kunna tillgodoses genom till- och påbyggnader.

Vid anmälan av byggnadsfrågan i 1936 års åttonde huvudtitel anförde departementschefen följande.

Departementschefen ville för egen del ansluta sig till den enhälligt hävdade uppfattningen, att de nuvarande byggnaderna för de teoretiska institutionerna, vilka byggnader uppfördes för närmare 70 år sedan, icke beredde nöjaktiga yttre förutsättningar för läkarutbildningen och för den vetenskapliga forskningen vid vårt lands största medicinska läroanstalt. Det framstode som en angelägenhet av vikt, att statsmakterna sörjde för, att denna sedan lång tid tillbaka aktuella fråga så snart som möjligt erhöles en tillfredsställande lösning.

Efter att hava erinrat, att varken Kungl. Maj:t eller riksdagen tagit ställning till frågan om vilka byggnader, som skulle upptagas i den andra och tredje byggnadsetappen för karolinska sjukhusets utbyggande, anförde departementschefen vidare:

Frågan om beredande av nya lokaler för de teoretiska institutionerna torde alltså kunna företagas till behandling, utan att det tidigare planerade byggnadsprogrammet lede intrång. Med hänsyn härtill och det trängande behovet av nya lokaler för nämnda institutioner, funne departementschefen sig böra

nu framlägga förslag om vidtagande av förberedande åtgärder för ett definitivt ordnande av lokalfrågan för institutionerna samt för karolinska institutets bibliotek och administrativa organ. Anmärkas finge emellertid, att ett beslut i den riktning, departementschefen förordade, icke vore för Kungl. Maj:t och riksdagen bindande i fråga om tidpunkten för byggnadsarbetenas igångsättande.

Beträffande de tre föreliggande alternativa byggnadsförslagen erinrade departementschefen, att Kungl. Maj:t genom beslut den 30 mars 1935 anbefallt en utredning efter de riktlinjer, som innehölls i alternativ B. Den av byggnadsstyrelsen i detta hänseende verkställda utredningen hade bekräftat uppfattningen om att det skulle vara möjligt att på denna väg komma fram till en lösning, som byggde på enhetstankens princip och som samtidigt läte sig genomföra utan alltför stora kostnader för statsverket. Departementschefen ansåge sig därför böra förorda, att detta alternativ lades till grund för de fortsatta övervägandena av förevarande byggnadsfråga.

Med hänsyn till omfattningen av ifrågavarande byggnadsföretag torde det emellertid vara lämpligt att låta det definitiva ställningstagandet till det samma föregås av en allmän arkitekttävling. Därest riksdagen anvisade erforderliga anslagsmedel för ändamålet, torde Kungl. Maj:t sedermera böra uppdraga åt byggnadsstyrelsen att anordna en sådan tävling.

Riksdagen, som lämnade vad av departementschefen sålunda anförts utan erinran, anvisade för budgetåret 1936/37 ett reservationsanslag av 40 000 kronor till allmän arkitekttävling rörande byggnadsföretaget.

Genom beslut den 15 maj 1936 föreskrev Kungl. Maj:t, att byggnadsstyrelsen skulle snarast möjligt anordna en allmän arkitekttävling i fråga om förslagsritningar till omförmälda nybyggnad och att tävlingsförslagen skulle bedömas av en särskild prisnämnd, bestående av sju av departementschefen utsedda ledamöter. Till grund för tävlingen skulle läggas det av byggnadsstyrelsen med skrivelse den 24 oktober 1935 till Kungl. Maj:t överlämnade tävlingsprogrammet.

Nybyggnadsfrågans behandling vid 1937 års riksdag.

Med skrivelse den 23 februari 1937 överlämnade *byggnadsstyrelsen* de inkomna tävlingsförslagen. I skrivelsen meddelade styrelsen, att prisnämnden tilldelat ett av arkitekten Ture Ryberg upprättat förslag första pris. Detta förslag avsåg uppförande av sju institutionsbyggnader — en för varje institution — en administrations- och biblioteksbyggnad, en bostadsbyggnad för vaktmästare och en bostadsbyggnad för amanuenser. Beträffande den närmare utformningen av detta förslag lämnade styrelsen nedanstående redogörelse, i samband varmed styrelsen angav det område, som reserverats för byggnadsföretaget.

Nämnda område vore beläget på det s. k. Norrbackaområdets sydvästra del och begränsades i sydost av statens järnvägars område invid norra stationen, i sydväst och nordväst av en ny väg, som skulle ersätta den gamla vägen förbi Stora kontoret och Tomteboda blindinstitut, och i nordost av Torsgatans förlängning.

Enligt det med första pris belönade tävlingsförslaget hade institutionsbyggnaderna, av vilka var och en rymde endast en institution, samlats till en inom den norra delen av området belägen höjdplatå. Öster om dessa byggnader på ett avstånd av omkring 80 meter hade administrations- och biblioteksbyggnaden förlagts och komme i framtiden, när en ifrågasatt solennitetsbyggnad uppförts, att tillsammans med denna bilda begränsning mot nordost och norr av en samlande gård, som öppnade sig mot sydväst. Omkring 80 meter sydost om administrationsbyggnadens sydliga gavel hade förlagts tre sammankopplade längor med portvaktsbostad och vaktmästarbostäder, samt en friliggande bostadsbyggnad för amanuenser. Vid den östra gaveln av de för vaktmästarbostäder avsedda byggnadslängorna intill Torsgatans förlängning hade förlagts huvudentrén till området. Från huvudentrén ledde en väg upp till planen framför administrationsbyggnaden och en annan sydväst om institutionsbyggnaderna till områdets sydvästra del. Den förstnämnda av dessa vägar ledde förbi en gammal mangårdsbyggnad, det s. k. »Stenbrottet», med omgivande trädgård, avsedd att utnyttjas till lunchlokal för institutet.

Väster om en huvudväg mellan institutionsbyggnaderna hade, räknat från söder till norr, förlagts följande institutioner, nämligen den kemiska, den farmakologiska, den hygieniska och den rättsmedicinska institutionen. Öster om samma väg vore, räknat från söder till norr, förlagda institutionerna för fysiologi, histologi och anatomi. Enligt den sålunda föreslagna placeringen hade de institutioner, som samarbetade, förlagts bredvid varandra.

Beträffande institutionsbyggnadernas utformning hade denna av förslagsställaren lösts på ett såväl för institutionernas inre arbete som med hänsyn till framtida utbyggnader synnerligen lyckligt sätt. Sålunda hade i regel undervisningsavdelningen inom varje institutionsbyggnad förlagts till en envåningslänga och administrations- och forskaravdelningarna till en från undervisningsavdelningen skild länga om två våningar med administrationsavdelningen i bottenvåningen och forskaravdelningen i våningen 1 trappa upp. Härigenom kunde de olika avdelningarnas lokaler tillbyggas och påbyggas oberoende av varandra och så att sammanhängande lokalgrupper kunde erhållas.

Byggnadsstyrelsen fann det med första pris belönade förslaget lämpligen böra läggas till grund för genomförandet av ifrågavarande byggnadsföretag.

Med stöd av genom byggnadsstyrelsens försorg verkställda ytterligare utredningar hade styrelsen låtit utföra en preliminär kostnadsberäkning rörande detta förslag, enligt vilken beräkning kostnaderna fördelade sig sålunda:

Anatomiska institutionen	kronor	835 000.
Kemiska institutionen	»	1 073 000
Histologiska institutionen	»	680 000
Rättsmedicinska institutionen	»	678 000
Hygieniska institutionen	»	435 000
Farmakologiska institutionen	»	666 000
Fysiologiska institutionen	»	618 000
Administrations- och biblioteksbyggnad	»	468 000
Kulvertar under byggnaderna	»	32 000
Utvidgning av karolinska sjukhusets värmecentral	»	50 000
Restaurering av »Stenbrottet»	»	40 000

Amanuensbostäder	kronor	60 000	
Vaktmästarbostäder	»	135 000	
Portvaktsbyggnad	»	15 000	kronor 210 000
Yttre ledningar inom området (inkl. el. ledningar)	»		310 000
Anslutningsledningar utom området (inkl. el. ledningar) ..	»		210 000
Vägar och planer	»		120 000
Planeringar och stängsel m. m.	»		50 000
<hr/>			
Summa kronor 6 475 000.			

Byggnadsstyrelsen hade vidare låtit verkställa närmare utredning rörande lämpligaste sättet dels för områdets anslutning till i närheten befintliga vatten-, gas- och avloppssystem, dels för ordnande av uppvärmningen av här ifrågakomna anläggning. Denna utredning hade givit vid handen, att det ur både drifts- och ekonomisk synpunkt vore fördelaktigast, att såväl värmeledningen som övriga ledningar anslötes till karolinska sjukhusets motsvarande anläggningar. Även om kostnaderna för därav betingade arbeten bleve avsevärda, i det att de i den föreliggande kostnadsberäkningen upptagits till sammanlagt 520 000 kronor (frånsett kostnaden för erforderlig utbyggnad av karolinska sjukhusets värmecentral, som i kostnadsberäkningen vore upptagen bland byggnadsarbetena), utgjorde en anslutning till karolinska sjukhusets värmelednings- och övriga rörsystem den billigaste lösningen av förevarande fråga.

Slutligen meddelade byggnadsstyrelsen, att karolinska institutets lärarkollegium hemställt, att byggnadsstyrelsen ville hos Kungl. Maj:t hemställa om upplåtande av tomt invid den planerade byggnaden för institutionen för medicinsk kemi i och för uppförande av en byggnad för den sedan den 1 januari 1937 inrättade biokemiska avdelningen av det medicinska Nobelinstitutet. Med anledning härav framhöll byggnadsstyrelsen, att det icke torde möta något hinder att på den av lärarkollegiet avsedda platsen bereda utrymme för en byggnad för det av kollegiet angivna ändamålet.

Kanslern för rikets universitet och lärarkollegiet vid karolinska institutet anslöte sig helt till det framlagda byggnadsförslaget.

I skrivelse till karolinska sjukhusets byggnadskommitté hade *medicinska föreningen vid karolinska institutet* anhållit, bland annat, att för uppförande av ett kårhus för föreningen samt eventuellt för uppförande av bostadshus för medicinare måtte åt Norrbackaområdet upplåtas det tomtområde, som av 1931 års sjukhuskommitté i dess generalplan reserverats för föreningen.

Vid anmälan i propositionen 1937: 219 av förevarande byggnadsfråga framhöll departementschefen, att det av arkitekten Ture Ryberg upprättade byggnadsförslaget innebure en lycklig lösning av byggnadsfrågan, om vars trängande beskaffenhet allmän enighet rådde. Då de planerade byggnaderna skulle bereda utrymmen för sinsemellan olikartade men av ett nära inbördes

samarbete beroende institutioner, vore det vid byggnadsföretagets utformning av vikt ej blott att de olika institutionernas särskilda behov beaktades utan även att institutionerna förlades på sådant sätt, att förbindelserna mellan de institutioner, som måste stå i kontakt med varandra, i görligaste mån underlättades. En huvudsynpunkt vore också, att det behov av framtida utvidgningar, som alltid måste förefinnas vid en anstalt av denna art, kunde tillgodoses med minsta möjliga kostnader och avbräck för det löpande arbetet. Båda dessa synpunkter syntes hava vunnit beaktande i det av Ryberg upprättade, enligt paviljongsystem utformade förslaget.

De av byggnadsstyrelsen beräknade kostnaderna för byggnadsföretaget kunde enligt departementschefens mening icke anses oskäligen. Till den av byggnadsstyrelsen angivna kostnadssumman borde dock läggas ett belopp av i runt tal 75 000 kronor till konstnärlig utsmyckning av anläggningen, varför totalkostnaderna för byggnadsföretaget komme att uppgå till 6 550 000 kronor. Då värdet av den friblivande tomten vid Hantverkargatan torde kunna uppskattas till 3 725 000 kronor, skulle alltså nettoutgiften för statsverket vid en lösning av byggnadsfrågan i enlighet med det ovanstående förslaget uppgå till omkring 2 800 000 kronor.

Mot de gjorda framställningarna om upplåtande av tomtområden, avsedda dels för en byggnad för den biokemiska avdelningen av det medicinska Nobelinstitutet, dels ock för ett kårhus samt eventuellt av bostadshus för medicine studerande sade sig departementschefen icke hava någon erinran att framställa.

I skrivelsen 1937: 286 uttalade riksdagen, att riksdagen funnit det till utförande förordade tävlingsförslaget innebära en lämplig lösning av byggnadsfrågan. Riksdagen medgav, att ifrågavarande nybyggnadsföretag nu igångsattes. Riksdagen framhöll emellertid, att de för byggnadsföretaget beräknade kostnaderna förefölle höga. Det vore önskvärt, att kostnaderna om möjligt nedbringades.

Riksdagen anvisade för budgetåret 1937/38 ett reservationsanslag av 100 000 kronor till nybyggnadsföretaget.

1938 års byggnadsförslag.

Genom beslut den 30 juni 1937 anbefallde Kungl. Maj:t byggnadsstyrelsen att, i samråd med delegerade, utsedda av karolinska institutets lärarkollegium inom kollegiet och i huvudsaklig överensstämmelse med omförmälda tävlingsförslag, upprätta och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till huvudritningar och kostnadsberäkningar för ifrågavarande nybyggnad.

Med skrivelse den 1 februari 1938 överlämnade *byggnadsstyrelsen* dylika huvudritningar och kostnadsberäkningar, vilka på uppdrag av byggnadsstyrelsen utarbetats av arkitekten Ryberg i samråd med lärarkollegiets representanter och byggnadsstyrelsens utredningsbyrå.

I skrivelsen anförde byggnadsstyrelsen bland annat följande.

Vid den nu verkställda ytterligare utredningen i förevarande fråga hade befunnits önskvärt, att gränserna för det för karolinska institutet avsedda området delvis gäves en något ändrad sträckning. Sålunda hade områdets östra gräns mot Torsgatans förlängning flyttats något mot väster. Vad beträffade den väg, som skulle begränsa området mot väster och norr, hade denna givits en annan sträckning än den tidigare avsedda. Denna väg skulle alltså enligt det föreliggande förslaget komma att delvis förläggas längre åt väster och i huvudsak ansluta sig till den nuvarande vägen förbi Tomtebodas blindinstitut och järnvägsstyrelsens kontrollkontor. Avsikten med denna förändring hade varit att ej splittra statens markinnehav å denna del av Norrbackaområdet samt att på ett betryggande sätt säkerställa karolinska institutets utvecklingsmöjligheter ävensom bereda plats för institutet närstående institutioner.

Vad beträffade den nu föreliggande situationsplanen, innebure denna vissa avvikelser från den i tävlingsförslaget angivna dispositionen av det för ändamålet avsedda området. Sålunda hade bland annat det förändrade läget på Torsgatans förlängning medfört en förändrad placering av administrationsbyggnaden och bostadsbyggnaderna för vaktmästare och amanuenser.

Vad anginge utformningen av de olika byggnaderna, hade vissa förändringar i byggnadernas plandisposition vidtagits. Administrationsbyggnaden hade sålunda helt omarbetats. Bostadsbyggnaderna hade delvis omarbetats. Även i övriga institutionsbyggnader hade förändringar vidtagits beträffande rummens inbördes läge, storlek och allmänna anordning.

Enligt upprättade kostnadsberäkningar belöpte sig de sammanlagda kostnaderna för ifrågasvarande byggnadsföretag till 7 380 000 kronor, exklusive kostnaderna för den hygieniska institutionen. Denna institutionsbyggnad hade medtagits i den av byggnadsstyrelsen gjorda utredningen rörande socialhygieniska institutet, vari kostnaderna för den del av institutet, som motsvarade hygieniska institutionen, angivits till 545 000 kronor. Sammanlagda kostnaden för karolinska institutets nybyggnader skulle alltså bli 7 925 000 kronor. Inberäknat det av Kungl. Maj:t till konstnärlig utsmyckning beräknade beloppet, 75 000 kronor, skulle totalkostnaden för nybyggnaderna uppgå till 8 000 000 kronor.

Byggnadsstyrelsen beräknade kostnaderna för det omarbetade förslaget sålunda:

Administrations- och biblioteksbyggnad	kronor	650 000
Anatomiska institutionen	»	1 063 000
Kemiska institutionen	»	1 214 000
Histologiska institutionen	»	721 000
Rättsmedicinska institutionen	»	640 000
Hygieniska institutionen	»	545 000
Farmakologiska institutionen	»	669 000
Fysiologiska institutionen	»	764 000
Ledningskulvertar m. m.	»	65 000
Restaurering av »Stenbrottet»	»	81 000
Omformningsanläggning och huvudfördelarcentral	»	32 500
Lokaltelefonväxel	»	32 500
Utvidgning av karolinska sjukhusets ångcentral	»	278 000

Bostadsbyggnader:

Amanuensbostäder	kronor	72 000
Vaktmästar- och portvaktsbostäder	»	250 000

Yttre arbeten:

Yttre ledningsarbeten m. m.	»	600 000
Vägar, planer, planeringar och stängsel	»	248 000

Summa kronor 7 925 000.

I anslutning härtill framhöll byggnadsstyrelsen, att med gällande materiel- och arbetspriser kostnaderna för tävlingsförslagets genomförande skulle, fränsett kostnaderna för konstnärlig utsmyckning, belöpa sig till 8 100 000 kronor eller 175 000 kronor mer än de beräknade kostnaderna för det av byggnadsstyrelsen nu framlagda förslaget.

Vid anmälan i propositionen 1938:275 av förevarande byggnadsfråga anslöt departementschefen sig till byggnadsstyrelsens förslag.

Med utgångspunkt från byggnadsstyrelsens kostnadsberäkningar anvisade 1938 års riksdag för budgetåret 1938/39 dels under kapitalbudgeten, statens allmänna fastighetsfond, till uppgörande av entreprenadhandlingar m. m. ett reservationsanslag av 140 000 kronor, dels ock till nybyggnad för de teoretiska institutionerna m. m. vid karolinska institutet å beredskapsstaten ett förskottsanslag av 1 360 000 kronor.

Hygieniska institutionens byggnadsfråga.

I den vid 1939 års statsverksproposition fogade kapitalbudgeten, bilaga 6, erinrades, att med frågan om nybyggnader för de teoretiska institutionerna vid karolinska institutet sammanhänge frågan om lokaler för statens institut för folkhälsan. Vid inrättande genom beslut av 1938 års riksdag av nämnda institut förutsattes nämligen, att för institutet skulle under de närmaste åren uppföras en byggnad å den för karolinska institutets hygieniska institution reserverade delen av Norrbackaområdet och i direkt anslutning till den projekterade institutionsbyggnaden. Kostnaderna för byggnaden för institutet för folkhälsan uppskattades till i runt tal 1 800 000 kronor.

En av institutets för folkhälsan avdelningar skulle samtidigt fungera såsom karolinska institutets hygieniska institution. De i bygget för karolinska institutet ingående elektriska anläggningarna samt karolinska sjukhusets ångcentral skulle användas även för driften av institutet för folkhälsan. Yttre ledningar m. m. skulle vara gemensamma för de båda instituten.

Enligt en inom byggnadsstyrelsen upprättad promemoria av den 19 november 1938 borde, om bygget för statens institut för folkhälsan uppfördes utan att samtidigt bygget för karolinska institutet fullföljdes, i varje fall med hänsyn till kombinationen av de båda byggnadsföretagen, de delar av bygget för karolinska institutet komma till utförande, till vilka institutet för folkhälsan anslötes, nämligen

Omformningsanläggningen m. m. för elektrisk kraft och be-

lysning	kronor	35 000
Utvidgning av karolinska sjukhusets ångcentral	»	150 000
Utvändiga ledningsarbeten av olika slag	»	425 000
Vägar och planeringsarbeten	»	190 000

Summa kronor 800 000.

Till bestridande av kostnaderna för ifrågavarande arbeten ha för budget-åren 1939/41 anvisats sammanlagt 700 000 kronor.

Nu föreliggande förslag.

Genom beslut den 30 juni 1938 fastställde Kungl. Maj:t de av arkitekten Ryberg upprättade, av byggnadsstyrelsen med skrivelse den 1 februari 1938 till Kungl. Maj:t överlämnade huvudritningarna till nybyggnader för karolinska institutets teoretiska institutioner m. m., att lända till huvudsaklig efterrättelse vid uppförande av nämnda byggnader.

Den 17 maj 1940 anbefallde Kungl. Maj:t, med hänsyn till rådande förhållanden, byggnadsstyrelsen att i samråd med delegerade, utsedda av karolinska institutets lärarkollegium, underkasta planerna för ifrågavarande byggnadsföretag granskning vad beträffade såväl byggnadsvolymen, den konstruktiva utformningen och valet av byggnadsmateriel som inredningens beskaffenhet, i syfte att nedbringa byggnadskostnaderna så långt detta vore möjligt, utan att skäligen krav på byggnadsföretagets ändamålsenlighet och beständighet åsidosattes.

Med skrivelse den 21 januari 1941 har *byggnadsstyrelsen* avgivit utredning och förslag i angivna hänseende. Byggnadsstyrelsen har därvid meddelat, att styrelsen i samråd med av lärarkollegiet utsedda delegerade funnit vissa förenklingar och beskrningar av det föreliggande byggnadsprogrammet möjliga. Vidare har styrelsen — under framhållande av att ett realiserande av detta program med undantag av nybyggnaden för den hygieniska institutionen med vid årsskiftet 1940/41 gällande priser skulle draga en kostnad av sammanlagt 8 755 000 kronor samt att det sålunda reducerade byggnadsprogrammet med de av styrelsen föreslagna begränsningarna av styrelsen kostnadsberäknats till 7 740 000 kronor — angivit den genom de av styrelsen föreslagna åtgärderna uppkommande kostnadsreduktionen till (8 755 000 — 7 740 000 =) 1 015 000 kronor.

Byggnadsstyrelsen har i sitt utlåtande anført bland annat följande.

Med hänsyn till nödvändigheten av att under nuvarande förhållanden tillvarataga alla möjligheter till besparing har byggnadsstyrelsen nu i enlighet med givet uppdrag i samråd med institutets delegerade övervägt, huruvida en ytterligare minskning av anläggningen skulle kunna genomföras utan att ändamålsenligheten åsidosattes. Därvid har till en början upptagits frågan, huruvida vissa institutions- eller andra byggnader skulle tills vidare kunna uteslutas. Från karolinska institutets sida har emellertid med styrka fram-

hållits, att så icke kunde ske utan att det vetenskapliga arbetet bleve lidande och hela syftemålet med anläggningen delvis förfelat. Byggnadsstyrelsen, som för sin del icke anser sig kunna jäva dessa argument, har också funnit sig böra avstå från att föreslå besparingar på denna väg.

Byggnadsstyrelsen har vidare undersökt, huruvida besparingar i byggnadskostnaderna skulle ernås vid en sammanslagning av institutionerna, två och två i en byggnad. Av byggnadsstyrelsen upprättade skisser till en byggnad, inrymmande de farmakologiska och fysiologiska institutionerna och med en för båda institutionerna gemensam hörsal, ha vid verkställd kostnadsberäkning givit vid handen, att den besparing, som därvid skulle stå att vinna, uppgår till 60 000 kronor. De med en sådan sammanslagning förbundna nackdelarna äro emellertid synnerligen i ögonen fallande och bestå företrädesvis i svårigheten att få de till varje institution hörande utrymmena samlade på ett för arbetets bedrivande ändamålsenligt sätt ävensom de stora vanskligheter, som måste uppstå vid en framtida, av vetenskapens utveckling framtvingen utvidgning, som vid en dylik anordning skulle kunna komma att bli i hög grad försvårad och onödigt dyrbar. Beträffande en anordning med föreläsningssal gemensam för flera institutioner hava institutets delegerade även med bestämdhet framhållit, att arbetet inom institutionerna härigenom skulle komma att väsentligen försvåras. Föreläsningssalarna användas nämligen i åtskilliga fall för flera olika kurser av medicinare och odontologie studerande, beträffande de förra dessutom för jämlöpande kurser på olika utbildningsstadier. Föreläsningarna belysas ofta av försök, vilka å ena sidan kunna kräva lång förberedelse tid på stället och å andra sidan nödvändiggöra, att apparater och försöksmaterial överföras från institutionen till föreläsningssalen. Detta tidsödande arbete skulle kräva extra personal, om föreläsningssalen icke ligger inom vederbörande institution. För den största av samtliga föreläsningssalar, den histologiska, gäller att den även är avsedd till mikroskoperingssal, vilket gör att den blir upptagen av de studerande hela arbetsdagen; i detta avseende fyller den sålunda jämväl uppgiften såsom en laborationslokal för de studerande. I andra fall måste olika föreläsningssalar hava speciella fasta anordningar, som växla väsentligt från ämne till ämne. Det må i detta sammanhang erinras därom, att för närvarande samtliga institutioner disponera egna föreläsningssalar, varför den diskuterade anordningen med gemensamma föreläsningssalar skulle på denna punkt innebära en försämring av nuvarande arbetsförhållanden.

Medan karolinska institutets delegerade sålunda bestämt uttalat sig mot ett sammanförande av lokaler för flera institutioner till samma byggnad, ha de emellertid med hänsyn till nu rådande ekonomiska förhållanden ansett sig kunna godtaga av byggnadsstyrelsen föreslagna beskrifningar av vissa lokalutrymmen enligt det upprättade förslaget.

Genom dessa beskrifningar skulle den sammanlagda byggnadsvolymen minskas med omkring 10 procent. Beträffande beskrifningarna ha karolinska institutets delegerade framhållit, att de kunnat biträda desamma endast på den grund att byggnadernas planlösning är så utformad, att möjligheter till framtida utvidgningar på alla punkter föreligga. Delegerade hava emellertid framhållit, att beskrifningarna kunde betecknas såsom en yttersta gräns, till vilken man kunde gå utan att byggnadens ändamålsenlighet helt äventyrades, samt att då genom dessa inskränkningar allt reservutrymme skulle slopas, behov av partiella tillbyggnader kunde förväntas framkomma på ett långt tidigare stadium än eljest skulle bli fallet.

De av styrelsen sålunda föreslagna beskrifningarna av byggnadsvolymen skulle medföra en reducering av anläggningskostnaderna med 326 000 kronor. Vidare har styrelsen funnit besparingar till ett sammanlagt belopp av 155 000 kronor stå att vinna genom vidtagande av ändringar i fråga om byggnadernas planläggning, konstruktiva utformning m. m. Härjämte har genom uteslutning av omformaranläggning, huvudfördelningscentral och lokaltelefonanläggning samt förenklingar i övrigt beträffande de elektriska anläggningarna kostnaderna ansetts kunna nedbringas med ytterligare 344 000 kronor. Slutligen ha kostnaderna för värme-, ventilations- och sanitetsanläggningarna befunnits kunna minskas med 130 000 kronor, varjämte en reducering av de för utvändiga arbeten beräknade kostnaderna med 60 000 kronor befunnits möjlig.

Den totala minskningen i anläggningskostnaderna skulle sålunda utgöra $(326\,000 + 155\,000 + 344\,000 + 130\,000 + 60\,000 =)$ 1 015 000 kronor.

Enligt den av byggnadsstyrelsen framlagda kostnadskalkylen fördela sig anläggningskostnaderna sålunda:

Administrations- och biblioteksbyggnad	kronor	660 000
Anatomiska institutionen	»	1 135 000
Kemiska institutionen	»	1 290 000
Histologiska institutionen	»	740 000
Rättsmedicinska institutionen	»	670 000
Farmakologiska institutionen	»	720 000
Fysiologiska institutionen	»	831 000
Ledningskulvertar	»	81 000
Restaurering av »Stenbrottet»	»	97 000
Utvidgning av karolinska sjukhusets ångcentral	»	315 000
Amanuensbostäder	»	81 000
Vaktmästarbostäder	»	280 000
Yttre arbeten	»	840 000

Summa kronor 7 740 000.

I ärendet ha yttranden härefter avgivits den 25 februari 1942 av 1940 års civila byggnadsutredning, den 11 mars 1942 av byggnadsstyrelsen och den 31 mars 1942 av kanslern för rikets universitet, vilken hört lärarkollegiet vid karolinska institutet.

1940 års civila byggnadsutredning har i sitt ovannämnda utlåtande framlagt förslag till en ny byggnadsplan, avseende uppförande av dels tre institutionsbyggnader, varav en för de anatomiska och histologiska institutionerna, en för de fysiologiska och farmakologiska institutionerna och en för den kemiska institutionen, dels en kombinerad administrations- och biblioteksbyggnad, dels ock en bostadsbyggnad för vaktmästare. Byggnaden för den rättsmedicinska institutionen har av civila byggnadsutredningen föreslagits icke skola för närvarande komma till uppförande. Bostadsbyggnaden för amanuenser har föreslagits skola uteslutas ur byggnadsplanen. Beträffande de

byggnader, som enligt civila byggnadsutredningens förslag skulle komma till uppförande, ha väsentliga reduktioner och förenklingar i lokalprogrammet ifrågasatts. Den framlagda byggnadsplanen har kostnadsberäknats till 5 695 000 kronor.

Till stöd för det framlagda förslaget har civila byggnadsutredningen anfört huvudsakligen följande.

Det föreliggande byggnadsförslagets ledande tanke är, att för en var av de teoretiska institutionerna — bortsett från den hygieniska och den patologiska, vilkas lokalbehov redan tillgodosetts — skola tillhandahållas särskilda byggnader. För bibliotek och kansli m. m. har därjämte en särskild byggnad planerats.

En granskning av det mycket omfattande och betydligt kostnadskrävande byggnadsprojektet har övertygat utredningen därom, att en ekonomiskt gynnsammare plan kan uppnås, därest den nämnda grundtanken frångås. Sålunda är att uppmärksamma, att planen förutsätter tillhandahållande av föreläsningssalar med biutrymmen, bibliotek, djuravdelningar, verkstadslokaler och lunchrum inom var och en av byggnaderna. Såvitt utredningen kan finna, har något oavvisligt behov av en dylik anordning icke kunnat styrkas. Att densamma emellertid är förbunden med avsevärda merkostnader såväl av engångsnatur som icke minst ur driftsynpunkt lär tyvärr vara ofrånkomligt. Utredningen har så mycket starkare skäl att påyrka en jämkning av principen i fråga, som universitetskanslern i yttrande över förslag till institutionsbyggnad för fysiologi i Lund hävdade, att föreläsningssalen borde göras gemensam för två institutioner. Även om vid utredningens överläggningar med representanter för karolinska institutet vissa erinringar framställdes mot en dylik anordning, har utredningen icke av desamma föranletts att frångå sin nyss uttalade uppfattning.

Utredningen håller alltså före, att den föreliggande planen bör principiellt revideras i syfte att en ökad koncentration må vinnas. Hur långt man i sådant avseende bör gå påkallar ett närmare övervägande. Ytterlighetsfallet, en koncentration till ett komplex, har redan vid de förberedande undersökningarna prövats men då avvisats. Jämväl utredningen har övervägt en sådan anordning, men ansett sig icke böra giva densamma sitt förord. Bestridas kan nämligen icke, att de utvidgningsmöjligheter för komplexets olika delar, som äro särskilt betydelsefulla vid planläggningen av byggnader av här förevarande karaktär, därigenom begränsas. Därtill kommer som en betydelsefull omständighet, att tomten är av beskaffenhet att endast med anlitande av dyrbara sprängningsarbeten medgiva uppförandet av ett större sammanhängande komplex. Ett sammanförande av två institutioner har prövats av byggnadsstyrelsen i samråd med representanter för institutet, men ansetts medföra en besparing av allenast 60 000 kronor. Härvid är emellertid att märka, att sammanförandet begränsats till att avse föreläsningssal och sålunda icke övriga lokaler, vilka enligt utredningens mening i sådant avseende kunna och böra ifrågakomma.

Huvudsakligen av hänsyn till kravet på goda utvidgningsmöjligheter för de skilda institutionernas båda huvuddelar, undervisnings- och forskningsavdelningarna, har utredningen stannat för ett sammanbyggande av å ena sidan den anatomiska och histologiska samt å andra sidan den fysiologiska och den farmakologiska institutionen. Den kemiska skulle såsom annex erhålla ett redan beslutat Nobelinstitut för medicinsk kemi. Och vad angår den återstående

institutionen, avsedd för rättsmedicin, synes densamma tills vidare kunna anstå.

Utredningen förordar alltså, att byggnadsplanen revideras på sådant sätt, att tre institutionskomplex nu uppföras med den disposition, som nyss angivits. Därutöver erfordras en kombinerad biblioteks- och kanslibyggnad. Bostäder för vaktmästare äro i viss omfattning nödvändiga, men torde behovet av sådana kunna begränsas till 8, förlagda i en tvåvåningsbyggnad, grupperade 4 och 4 kring var sin entré. Vad slutligen angår föreslagen bostadsbyggnad för amanuenserna, nödgas utredningen, på sätt tidigare skett i fråga om motsvarande byggnadsföretag i Uppsala och Lund, avstyrka förslaget i denna del. För en dylik ståndpunkt kunna i detta fall så mycket starkare skäl anföras, som bostadsförmånen för amanuenser vid karolinska institutet sedan åtskillig tid slopats och sålunda nu avsetts skola åter införas, medan i Uppsala och i Lund sagda förmån allt hittills bestått.

Vad angår administrations- och biblioteksbyggnaden har den av utredningen företagna granskningen ådagalagt, att väsentliga reduktioner och förenklingar äro möjliga. Särskilt gäller detta i fråga om kansli-lokalerna, vilka utmåtts efter andra normer än de numera tillämpade. Kollegiesalen har sålunda kunnat rätt avsevärt begränsas, förrummet slopas och kommittérummet reduceras. Tjänsterummen hava givits den normala storleken för olika befattningshavare, växlande mellan 24 och 9 kvadratmeter, överflödiga rum hava fått utgå. Rumshöjderna hava reducerats till 3,0 meter i bottenvåningen och 2,8 meter i våningen 1 trappa. Rumsdjupet föreslås till 4,3 meter, det högsta som av utredningen godtagits för tjänstelokaler. I fråga om bibliotekslokalerna har expeditionen funnits kunna något minskas och läsesalarna sammanslås, varvid ytan med bibehållande av antalet studieplatser något reducerats. Forskarrummen har reducerats i antal och givits väsentligt mindre storlek än i förslaget. Bibliotekariens rum har minskats till 18 kvadratmeter.

I samband med nu angivna ändringar i lokalprogrammet hava trapporna förenklats och entrétrappan med tillhörande trapphus reducerats.

Genom den verkställda omarbetningen har byggnadsvolymen reducerats från något mer än 10 000 kubikmeter i byggnadsstyrelsens förslag till 7 400 kubikmeter eller med 2 600 kubikmeter.

Beträffande frågan om den anatomisk-histologiska institutionens planläggning har utredningen ansett sig böra framlägga ett reviderat förslag enligt följande huvudsakliga lokalprogram:

Föreläsningssalen göres gemensam och avses för 120 åhörare, inneslutande demonstrationsrum enligt byggnadsstyrelsens reducerade förslag till anatomiska institutionen, bibliotek, upptagande 200 hyllmeter och delvis inrett såsom läsrum, djuravdelning om cirka 175 kvadratmeter, verkstadsutrymmen om cirka 50 kvadratmeter, fotograferingsavdelning med mörkrum, ävensom lunchrum om cirka 20 kvadratmeter. För professor beräknas skrivrum och laboratorium om tillsammans drygt 40 kvadratmeter, för prosektor arbetsrum om cirka 25 kvadratmeter. Korridorer inklusive skåp givas en bredd av 2,3 meter, rumshöjden i forskningsavdelningen 2,9 meter, i undervisningsavdelningen 3,0 meter, något högre i den del av byggnaden, som inrymmer dissektionssal, med hänsyn till särskilda krav på ventilationsanordningar. Rumsdjupet föreslås till 4,8 meter. Dissektionssalar, omklädningsrum, rum för studiesamlingar och vågrum inom den anatomiska avdelningen hava reducerats i skälig mån.

Vad angår den histologiska avdelningen, har i syfte att möjliggöra gemensam föreläsningssal kurssalen ökat till cirka 100 kvadratmeter. Rum för tand-

läkarkandidater och preparatriser, laboratorium för medicine studerande samt diskrum hava i skälig mån reducerats. De förhållandevis rikligt tilltagna rummen för amanuenser hava något minskats, ett rum för specialforskning har ansetts kunna utgå, likaså särskilt expeditiionsrum. Väntrummet har apaterats till rum för skrivbiträde.

De jämkningar, för vilka nu i korthet redogjorts, hava möjliggjort en väsentlig reduktion av byggnadsvolymen. Det av byggnadsstyrelsen granskade förslaget upptog för anatomiska institutionen en byggnadsvolym av 15 500 kubikmeter och för histologiska institutionen av 9 500 kubikmeter, tillsammans 25 000 kubikmeter. De av styrelsen vidtagna reduktionerna avse 10 procent, vadan den sammanlagda byggnadsvolymen i det av utredningen granskade förslaget kan angivas till 22 500 kubikmeter. Utredningens reviderande förslag har en byggnadsvolym av omkring 16 300 kubikmeter, således obetydligt överstigande det ursprungliga, enbart för den anatomiska institutionen avsedda byggnadsförslaget.

I fråga om den gemensamma byggnaden för den farmakologiska och den fysiologiska institutionen hava i huvudsak samma allmänna modifikationer vidtagits som de, för vilka redogörelse ovan lämnats. Den gemensamma föreläsningssalen med demonstrationsrum beräknas för 120 åhörare; på grund av enträgna framställningar från vederbörande institutionsföreståndare har bibliotek, som upptager 400 hyllmeter med läsrumsmöjligheter fördelats å två rum, ett för vardera institutionen. Djuravdelningen upptager omkring 200 kvadratmeter, verkstadsutrymmen omkring 60 kvadratmeter.

I de för den farmakologiska institutionen föreslagna lokalerna hava i övrigt endast mindre jämkningar vidtagits. De till källaren förlagda reservrummen hava slopats, laboratoriet har minskats till 160 kvadratmeter, studiesal och samlingar till 50 kvadratmeter, vågrummet i forskningsavdelningen, rum för instrumentsamlingen, kemiskt laboratorium i våningen 1 trappa samt expeditionen hava något reducerats.

I fråga om den fysiologiska institutionen begränsas jämkningarna till en förrådslokal i källaren, expeditionen samt laboratorium, skrivrum och mörkrum till vänster om huvudtrappan, vilka samtliga ansetts kunna utgå. Studierum och mörkrum hava något minskats.

Genom de vidtagna omläggningarna, uteslutningarna och reduktionerna har byggnadsvolymen kunnat icke oväsentligt begränsas. Det av byggnadsstyrelsen granskade förslaget upptog för farmakologiska institutionen en byggnadsvolym av omkring 9 500 kubikmeter, för den fysiologiska institutionen en byggnadsvolym av 10 000 kubikmeter. Byggnadsstyrelsen har föreslagit en reduktion med 10 procent, vadan den sammanlagda volymen för det granskade förslaget i nu åsyftade del kan angivas till 17 600 kubikmeter. Det omarbetade skissförslaget har en byggnadsvolym av omkring 13 200 kubikmeter. Reduktionen uppgår således till omkring 4 400 kubikmeter.

Vad angår den kemiska institutionen, vilken enligt vad utredningen inhämtat avses överflyttad till Norrbackaområdet senare än de förut nämnda, har utredningen allenast preliminärt övervägt förefintliga besparingsmöjligheter. Därvid hava undersökningarna givit vid handen, att beträffande rumsdjup, korridorbredd och rumshöjder samma reduktioner synas möjliga som förordats för de tidigare avhandlade institutionerna. Rum för professor och laborator dimensioneras på enahanda sätt. Reservtrapphuset i byggnadens norra del och hissen vid södra reservtrappan utgå. Yttertrappan begränsas och ut-

byggda fönster slopas. Kapprummet minskas. Djuravdelningen göres 150 kvadratmeter, verkstaden 35 kvadratmeter, förrådsutrymmena liksom maskinsal och fläktrum synas kunna begränsas. De båda docentlaboratorierna minskas till ungefär hälften, prepareringssalen minskas väsentligt. Biblioteket gives en yta av 35 kvadratmeter, den öppna spisen utgår. Undervisningslaboratoriet synes kunna förkortas cirka 10 meter, preparationsrum, expedition och laboratorium för amanuenser minskas. Föreläsningssalen begränsas till 60 platser med en takhöjd av 4,0 meter. Laboratorium för docentkursen minskas väsentligt, därest det icke vid närmare övervägande kan helt utgå. Uppskattningsvis torde det ursprungliga förslagets byggnadsvolym kunna angivas till 15 000 kubikmeter. Byggnadsstyrelsens granskning har resulterat i en minskning av omkring 10 procent, vadan byggnadsvolymer för detta utgör 13 500 kubikmeter. Med reduktioner i enlighet med utredningens förslag beräknas byggnadsvolymer kunna nedbringas med omkring 2 500 kubikmeter till 11 000 kubikmeter.

Vidkommande slutligen den rättsmedicinska institutionen synas föreliggande förhållanden motivera ett förnyat övervägande, huruvida överhuvud särskild byggnad för en dylik institution nu är oundgängligen erforderlig. Redan den omständigheten att byggnadsplanen förutsätter ett samarbete med Stockholms stad, beträffande vilket för närvarande alla hållpunkter saknas, läser mana till betänksamhet. Därtill kommer, att lokalbehovet nära ansluter sig till det i den nya patologiska institutionen redan tillgodosedda. Sålunda förefinnas där föreläsningssal och obduktionssal. Vad som ytterligare erfordras, arbetsrum för professor och prosector samt för forskningsarbete, torde möjligen kunna vinnas inom den färdigställda institutionen, vilken uppgives vara utrustad med rikligt tilltagna utrymmen. Utredningen anser sig fördenskull böra förorda, att detta spörsmål ägnas ytterligare övervägande och har i avvaktan härå icke ingått i granskning av byggnadsförslaget i denna del.

De av civila byggnadsutredningen framlagda kostnadsberäkningarna framgå av följande sammanställning:

Administration och bibliotek	kronor	565 000
Anatomisk-histologisk institution	»	1 400 000
Farmakologisk-fysiologisk institution	»	1 200 000
Kemisk institution	»	1 100 000
Ledningskulvertar under byggnader	»	40 000
»Stenbrottet», kafébyggnad	»	45 000
Ångcentralens utvidgning	»	375 000
Bostadshus för vaktmästare	»	160 000
Yttre arbeten	»	810 000

Summa kronor 5 695 000.

Det av byggnadsstyrelsen i utlåtande den 21 januari 1941 föreslagna byggnadsprogrammet har med utgångspunkt från rådande prissförhållanden av civila byggnadsutredningen kostnadsberäknats till 8 172 000 kronor. Med hänsyn härtill har den kostnadsminskning, som skulle uppkomma vid ett realiserande av civila byggnadsutredningens förslag, angivits till (8 172 000 — 5 695 000 =) 2 477 000 kronor. Kostnadsminskningen har, enligt vad civila

byggnadsutredningen framhåller, uppnåts dels genom uteslutning ur byggnadsplanen av byggnaden för den rättsmedicinska institutionen och bostadsbyggnaden för amanuenser, motsvarande ett belopp av 788 000 kronor, dels ock genom jämkningar och reduktioner i planläggningen av de olika byggnaderna m. m., motsvarande ett belopp av 1 689 000 kronor.

Ledamoten av 1940 års civila byggnadsutredning, *byggnadsrådet S. Markelius*, har i särskilt avgivet yttrande framhållit önskvärdheten av att frågan, huruvida de anatomiska, histologiska, farmakologiska och fysiologiska institutionerna skulle disponera över envar sin byggnad eller sammanföras två och två i en byggnad, gjordes till föremål för en förutsättningslös utredning under beaktande även av driftskostnadssynpunkter. Markelius anför i detta hänseende bland annat:

I civila byggnadsutredningens utlåtande framhålles, att ett uppförande av en särskild byggnad för varje institution, på sätt i det utredningen underställda förslaget ifrågasatts, vore förbundet med avsevärt högre kostnader såväl av engångsnatur som icke minst ur driftssynpunkt än om i stället olika institutioner sammanfördes till gemensamma större byggnader. Jag är liksom utredningens övriga ledamöter av den uppfattningen, att en lösning av byggnadsfrågan enligt de förstnämnda riktlinjerna blir från början kostsammare än en lösning enligt den senare principen. Någon närmare undersökning i syfte att utröna hur stor denna kostnadsskillnad i verkligheten blir har emellertid icke verkställts inom utredningen.

Såsom av civila byggnadsutredningens utlåtande framgår ha vid överläggningar med representanter för karolinska institutet erinringar framställts mot ett sammanförande till en gemensam byggnad av olika institutioner. Dessa erinringar framfördes med styrka även vid de förhandlingar, som tidigare ägde rum i samband med frågans behandling inom byggnadsstyrelsen och föranledde att styrelsen icke ansåg sig böra förorda en dylik sammanslagning.

Det alltmer skärpta statsfinansiella läget nödvändiggör givetvis att sträng sparsamhet numera måste iakttagas i än högre grad än vid den tidpunkt, då byggnadsstyrelsen i underdånig skrivelse den 21 januari 1941 framlade förslag till vissa reduceringar i fråga om institutets lokaler. Ehuru ett bibehållande av grundtanken att inrymma de olika institutionerna i särskilda byggnader måste ställa sig dyrbarare än ett sammanförande, har jag ansett, att en utredning bort företagas jämväl beträffande möjligheten att med den först nämnda utgångspunkten åstadkomma ett i möjligaste mån ekonomiskt förslag.

Jag skall här nedan redogöra för de skäl, som kunna anses tala för ett särskiljande av institutionerna och för de sannolika merkostnader, som härav kunna föranledas.

Jag förbigår därvid de eventuella olägenheter ur forskningens och undervisningens synpunkt, som ett sammanförande av flera institutioner i en byggnad och en därmed sammanhängande gemensam användning av vissa arbets- och undervisningslokaler skulle medföra, då dessa frågor kunna väntas bli berörda i det yttrande över utredningens förslag, som torde komma att infordras från karolinska institutet. Ej heller kunna av mig mera definitiva kostnadsberäkningar framläggas, då tiden icke medgivit en så ingående utredning, att säkra kalkyler kunnat grundas härpå. De beräkningar, som i det följande angivas, avse endast att giva en föreställning om storleksordningen av de ifrågakommande kostnaderna.

För ett bibehållande av särskilda institutionsbyggnader talar framför allt den omständigheten, att dessa lättare kunna tillbyggas. I utredningens underdåniga utlåtande framhålles, att utredningen på grund av kravet på lätta tillbygg-nadsmöjligheter förkastat tanken på att sammanföra institutionsbyggnaderna till ett block och i stället förordat en koncentration av lägre grad, innebärande ett sammanförande i vissa fall av två institutioner inom samma byggnad. Det kan icke förnekas, att på detta sätt relativt goda tillbyggnadsmöjligheter finnas. Det är emellertid uppenbart, att de måste bli mer begränsade än enligt det utredningen underställda förslaget med särskilda institutionsbyggnader. Genom den av utredningen förordade sammanslagningen kommer en och samma byggnadskropp, uppförd i två eller tre våningar, att innehålla lokaler för såväl forskning som undervisning. Härigenom kunna svårigheter uppstå att utvidga enbart forsknings- eller undervisningsavdelningen och i vissa fall torde en tillbyggnad komma att förutsätta ändringar av planindelningen inom den förut befintliga byggnaden. En utökning av lokaler i de övre våningarna kan draga med sig en utbyggnad av de nedre våningarna även om en utvidgning här icke är påkallad. Dessa svårigheter kunna väl ej heller vid en annan disposition helt elimineras, men de föreligga ej i samma grad, därest forsknings- och undervisningslokaler ha av varandra oberoende utvecklingsmöjligheter och därest byggnaderna uppföras till lägre höjd, så som fallet är i det utredningen underställda förslaget. Det kan förväntas, att en tillbyggnad blir ett mer komplicerat och därför kostsammare företag enligt utredningens nu föreliggande förslag. Möjligheterna att vid en utvidgning åstadkomma en fullt lämplig plananordning torde därvid också vara mer begränsade.

I detta sammanhang bör framhållas, att utredningen genomfört en mycket hård beskärning av lokalprogrammet. Några reserver finnas ej och de olika utrymmena äro i allmänhet beräknade i underkant.

I och för sig är denna utrymmesknapphet en nödvändig följd av det ekonomiska läget. Sedan institutets representanter, som vid byggnadsstyrelsens behandling av frågan bestämt motsatte sig varje reduktion utöver de av styrelsen i ovannämnda underdåniga skrivelse anförda, numera i avsevärd grad sänkt sina anspråk, kan jag i stort sett ansluta mig till den lokalbegränsning, som avses i utredningens förslag. Från de sakkunnigas sida kvarstå visserligen på en del punkter invändningar, som förefalla mig berättigade. Ett tillgodo-seende av dessa de sakkunnigas anspråk skulle emellertid medföra så relativt oväsentliga ökningar i det framlagda förslagets lokalstorlekar, att avvikelserna icke föranleda någon reservation från min sida.

Den ytterst starka begränsningen av alla lokalutrymmen, som utredningens förslag innebär, kan enligt min mening godtagas endast under trycket av det nuvarande beträngda statsfinansiella läget. Under en övergångstid av denna art får man finna sig i de svårigheter, som lokalknappheten för med sig. Men när en gång mera normala förhållanden inträda, kommer givetvis en utvidgning, som medgiver större smidighet och frihet framför allt i det vetenskapliga arbetet, att framstå såsom ett naturligt krav. Det är väl också oundgängligt att tid efter annan behov av ökade lokalutrymmen komma att orsakas av förhållanden, om vilka man nu saknar kännedom. Då varje expansion inom murarna är utesluten, blir kravet på tillbyggnad förr eller senare aktuellt. Ju mer man från början beskär programmet, desto starkare komma dessa krav att göra sig gällande och desto viktigare är det att tillbyggnader kunna utföras på ett enkelt sätt och för minsta möjliga kostnader.

Av nu anförda orsaker har jag ansett mig böra undersöka möjligheterna för en sådan lösning av byggnadsfrågan att institutionerna uppföras var för sig

men i övrigt med iakttagande av den begränsning i avseende på de särskilda utrymmena, som av utredningen ifrågasättes.

Vid sina överväganden härutinnan har Markelius funnit ett förläggande av de ifrågavarande institutionerna till olika byggnader medföra en ökning av byggnadsvolymen i förhållande till civila byggnadsutredningens förslag med 1 950 kubikmeter. Denna utökning av lokalprogrammet har av Markelius kostnadsberäknats till 166 000 kronor. Härtill skulle emellertid komma ökade kostnader för yttre ledningar och yttre arbeten till ett sammanlagt belopp av 80 000 kronor, varför den totala kostnadsökningen skulle belöpa sig till $(166\,000 + 80\,000 =) 246\,000$ kronor.

Avslutningsvis framhåller Markelius, att han med det anförda icke velat uttala något definitivt förord för det ena eller det andra sättet för byggnadsfrågans lösande. Civila byggnadsutredningens förslag innebure en maximal besparing för ögonblicket, något som givetvis vore betydelsefullt. Det modifierade förslaget med särskilda byggnader för de olika institutionerna kunde emellertid ställa sig mera ekonomiskt i längden och bleve med säkerhet för framtiden mera ändamålsenligt och anpassbart till de ändrade förhållanden, som kunde uppkomma. Även detta vore en angelägenhet av största betydelse.

Byggnadsstyrelsen har i sitt ovannämnda utlåtande hemställt, att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt byggnadsstyrelsen att närmare utreda möjligheterna av att med minsta möjliga merkostnad genomföra det av byggnadsstyrelsen framlagda förslaget till byggnadsfrågans lösning, d. v. s. med bibehållande av en byggnad för varje institution. Styrelsen har anfört:

I fråga om uppskjutandet av uppförandet av den rättsmedicinska institutionens byggnad samt minskningen av de övriga institutionernas utrymmen får byggnadsstyrelsen framhålla, att vid de förhandlingar styrelsen tidigare fört med institutionsföreståndarna, dessa bestämt förklarat, att någon minskning utöver vad styrelsen föreslagit ej vore möjlig utan att äventyra byggnadernas användbarhet för avsedda ändamål. Därest emellertid dessa föreståndare numera funnit anledning frånträda denna uppfattning och anse de minskade utrymmen, som byggnadsutredningens förslag avser, vara tillfyllest, har styrelsen givetvis intet att invända mot en sådan minskning. Ej heller har styrelsen något att erinra mot ett uppskov med den rättsmedicinska institutionsbyggnadens uppförande, därest den medicinska forskningen och undervisningen icke kan anses därav menligt påverkas.

I likhet med byggnadsrådet Markelius finner styrelsen det däremot vara särdeles tvivelaktigt, om det av utredningen föreslagna sammankopplandet av institutionerna kan vara förenligt med klok förtänksamhet. Enligt styrelsens mening är det i detta fall än mer angeläget än eljest att i största möjliga grad beakta behovet av lätta tillbyggnadsmöjligheter samt att så planlägga varje institution, att tillbyggnad kan vidtagas utan alltför kännbara olägenheter för arbetet inom institutionen. Med hänsyn till svårigheten att med större säkerhet bedöma den vetenskapliga forskningens utveckling torde det icke vara möjligt att förutse, var utvidgningsbehovet i första hand kan komma att uppträda. Härtill kommer, att utrymmet numera så starkt nedskurits, att man måste förvänta, att krav på utvidgning komma att framträda inom en förhållandevis

nära framtid. Allt synes därför byggnadsstyrelsen tala för att, om en uppdelning på särskilda institutionsbyggnader kan genomföras utan en i förhållande till byggnadsföretagets totala omfattning avsevärd kostnad, denna merkostnad vore försvarbar även ur rent ekonomisk synpunkt.

Lärarkollegiet vid karolinska institutet har funnit sig böra bestämt avstyrka, att det av civila byggnadsutredningen utarbetade förslaget lades till grund för nybyggnad av karolinska institutets teoretiska institutioner m. m. Enligt kollegiets mening innebure förslaget stora olägenheter i många fall, och dess genomförande skulle i vissa hänseenden betyda en försämring gentemot nuvarande förhållanden. De fördelar, som ernåddes i form av ökat utrymme, vore icke så stora, att de uppvägede nackdelarna. Kollegiet ansåge det fördelaktigare för den medicinska undervisningen och forskningen, att institutet under en avsevärd tid framåt finge kvarstanna å sin nuvarande tomt än att nya byggnader nu uppfördes i enlighet med utredningens förslag. Då det emellertid alltjämt föreläge ett trängande och från alla håll vitsordat behov av ökat utrymme för institutets verksamhet, ville kollegiet varmt tillstyrka, att ett förslag till nya byggnader skyndsamt utarbetades under beaktande av de synpunkter, som i detta sammanhang framlades av kollegiet.

Efter att ha lämnat en ingående redogörelse för byggnadsfrågans tidigare behandling anför lärarkollegiet vidare:

Kollegiet har ansett sig böra lämna denna historiska återblick för att belysa, hur institutets oavslutliga strävan sedan ett par decennier att erhålla tillräckligt rymliga lokaler för undervisningens och forskningens bedrivande i de teoretiskt-medicinska ämnena undan för undan mötts av alltjämt stegrade krav på nedskärning och detta i trots av den väldiga utveckling, som f. n. kännetecknar arbetet inom dessa områden. Även om en icke oväsentlig förbättring av lokalförhållandena för flertalet institutioner ernåtts genom bortflyttandet från byggnaderna vid Hantverkargatan av de hygieniska och patologiska institutionerna, kvarstår givetvis det trängande behovet av ökat utrymme. Det torde emellertid vara uppenbart, att institutet icke är hjälpt genom en alltför obetydlig utökning, särskilt om den åtföljdes av påtagliga försämringar i vissa hänseenden. För institutet måste under dylika förhållanden ett kvarstannande i de nuvarande lokalerna vara att föredraga.

Det är mot bakgrunden härav, som 1940 års civila byggnadsutrednings förslag bör granskas. Detta förslag avser utrymmen för administrations- och biblioteksbyggnaden, för anatomiska och histologiska samt för fysiologiska och farmakologiska institutionernas lokaler, varjämte förslaget går ut på en sammanbyggnad av de nämnda institutionerna två och två, varvid vissa lokaler skulle göras gemensamma för de sammanbyggda institutionerna. För den kemiska institutionen föreslås en volymminskning på omkring 2 500 kubikmeter och beträffande den rättsmedicinska, att det skall tagas under övervägande, om den icke kan inhysas i den redan byggda patologiska institutionen.

Vid utarbetandet av förslaget hava från institutionscheferna i anatomi, histologi, fysiologi och farmakologi samt från bibliotekarien vissa synpunkter

ter framförts till utredningen, men dessa synas endast i ganska ringa utsträckning hava vunnit beaktande, varjämte betydande olikheter vid behandlingen av de skilda institutionerna föreligga. Under det att den anatomiska institutionen och biblioteket fått sina lokaler någorlunda väl tillgodosedda, hava de histologiska och fysiologiska institutionerna blivit så starkt beskurna i förslaget, att de i väsentliga avseenden skulle få sämre lokalförhållanden än för närvarande. Den farmakologiska institutionen, som hittills varit institutets i avseende på lokaler sämst ställda, har bättre tillgodosetts, men skulle trots detta få stora svårigheter att genomföra den av läkarutbildningssakkunniga föreslagna undervisningsreformen i farmakologi. Med de kemiska och rättsmedicinska institutionernas föreståndare har byggnadsutredningen överhuvud ej samrått, men i trots av detta och av att inom densamma veterligen ingen medicinsk sakkunskap finnes representerad, har utredningen avgivit förslag om en vittgående beskärning av den kemiska institutionen, icke endast med avseende på det totala byggnadsomfånget utan för enskilda laboratorier samt om ett fullständigt slopande av nybygget för den rättsmedicinska institutionen, vilken i stället föreslås bli inhyt i den redan befintliga institutionen för patologisk anatomi, med vilken rätts- och statsmedicinen som vetenskap har förhållandevis ringa beröring. Till detta kommer att genom sammanbyggnad av flera institutioner de såväl av universitetsberedningen som av lärarkollegiet hävdade kraven på tillbyggnadsmöjligheter väsentligt skulle beskäras. Dessa tillbyggnadsmöjligheter av institutionernas olika avdelningar voro dock en grundläggande förutsättning för att den stora, av universitetsberedningen företagna reduktionen av utrymmena skulle kunna godtagas.

En grundtanke i civila byggnadsutredningens förslag är, att byggnadskostnaderna kunna väsentligt nedbringas därigenom, att byggnaderna sammanföras två och två. Därvid skulle icke blott föreläsningssalarna med biutrymmen utan även bibliotek, djuravdelningar, verkstadslokaler och lunchrum göras gemensamma. Kollegiet vill härtill framhålla följande. Att en viss besparing kan uppnås med gemensamma föreläsningssalar är otvivelaktigt; tanken på gemensamma biutrymmen har dock utredningen själv i praktiken frångått. Emellertid innebär denna anordning mycket stora nackdelar för undervisningens rationella bedrivande. Vad biblioteken beträffa, innebär ett sammansläande av dem givetvis, att de få göras så mycket större som svarar mot det gemensamma bokbeståndet och det för läsning erforderliga ökade utrymmet. Även beträffande djuravdelningen gäller, att en sammanslagning måste medföra väsentligt ökade krav på avdelningens storlek. Kollegiet anser, att de besparingar, som kunna ernås genom de föreslagna sammanslagningarna, måste bli relativt obetydliga och ingalunda motsvara de stora nackdelarna. Särskilt bör därvid betonas, att tillbyggnad av institutionerna, som givetvis med det beskurna utrymmet relativt snart blir nödvändigt, i väsentlig grad försvåras genom sammanslagningen. Kollegiet kan härvidlag hänvisa till byggnadsrådet Markelius' särskilda yttrande. Det är icke heller visat i utredningens förslag, att den genom sammanslagningen uppkomna reella besparingen är väsentligt större än vad byggnadsstyrelsen tidigare beräknat. Kollegiet finner på anförda skäl, att den föreslagna sammanslagningen av institutionerna två och två icke bör komma till stånd och ansluter sig till de av byggnadsrådet Markelius angivna synpunkterna.

Om i civila byggnadsutredningens skrivelse några ur byggnadsteknisk synpunkt fördelaktiga förslag i övrigt framkommit, som kunna förbilliga institutionsbyggnaderna, vilket undandrager sig kollegiets bedömande, har kollegiet givetvis intet att invända mot att dylika förbilligande principer komma till användning, liksom kollegiet förordar, att byggnadskonstruktioner, fönsteranordningar etc. göras så billiga, som det ur ändamålsenlighetens synpunkt kan anses möjligt.

Kollegiet ingår härafter under hänvisning till av vederbörande institutionsföreståndare gjorda uttalanden på en detaljgranskning av det av civila byggnadsutredningen föreslagna byggnadsprogrammet. Beträffande kollegiets framställning i denna del ävensom i fråga om innebörden av omfördälda uttalanden av institutionscheferna torde få hänvisas till handlingarna. Avslutningsvis anför kollegiet:

Civila byggnadsutredningen har föreslagit, att rättsmedicinska institutionen skulle erhålla lokaler inom den nybyggda institutionen för patologisk anatomi vid karolinska sjukhuset. Härvid har dock hänsyn icke tagits därtill, att en bakteriologisk institution provisoriskt anordnats inom den nya byggnaden för patologisk anatomi, och att det ur undervisningens och forskningens synpunkt måste betraktas som ett viktigt önskemål, att denna bakteriologiska institution ytterligare utvecklas. Kollegiet har jämväl vid upprepade tillfällen betonat det starka behovet av en professur i bakteriologi, vilket även understrukits av universitetsberedningen och läkarutbildningssakkunniga. En dylik professur erfordrar uppenbarligen en institution, som bör förläggas i nära anslutning till klinikerna och följaktligen av ekonomiska skäl bör anknytas till patologiska institutionsbyggnaden. Under sådana förhållanden är det uteslutet, att jämväl en rättsmedicinsk institution skulle kunna inrymmas inom nämnda byggnad. En rad andra betänkligheter lämna enligt kollegiets mening ävenledes starka skäl mot utredningens förslag i denna punkt.

Kanslern för rikets universitet har med hänsyn till vad från lärarkollegiets sida anförts hemställt, att frågan om nya byggnader för de teoretiska institutionerna måtte tills vidare uppskjutas. *Kanslern* anför i detta hänseende:

Jag utgår ifrån att ett uppskov med hela byggnadsfrågan icke skall möta invändningar från statsmakternas sida, därest ej staten med nödvändighet behöver förfoga över de tomter, varå de nuvarande institutionsbyggnaderna äro uppförda. I detta hänseende märkes, att en överenskommelse träffats mellan kronan och Stockholms stad, enligt vilken staden senast den 1 januari 1948 skall få disponera över tomtområdet vid Hantverkargatan.

Jag förordar med hänsyn härtill i första hand, att nämnda överenskommelse med Stockholms stad blir föremål för underhandlingar och revision. Ett uppskov å förslagsvis tio år med skyldigheten för staten att överlåta tomtorna till Stockholms stad synes önskvärt.

För den händelse hinder skulle möta häremot, får jag beträffande de föreliggande förslagen anförä följande.

Vid behandlingen av nybyggnadsfrågan har planen varit, att först igångsätta nybyggnaderna för kansli och bibliotek samt för de anatomiska och histologiska institutionerna.

Vad dessa senare angår, har civila byggnadsutredningen föreslagit deras sammanförande i en gemensam byggnad i syfte att därmed vissa besparingar måtte göras i fråga om såväl byggnadskostnader som driftkostnader. Mot ett sådant sammanförande ha starka invändningar framförts från institutionsprefekternas och lärarkollegiets sida. Därvid har gjorts gällande å ena sidan att åtskilliga olägenheter skulle vara förenade med den gemensamma byggnaden, å andra sidan att den beräknade besparingen skulle bli relativt obetydlig. Rörande de av civila byggnadsutredningen gjorda inskränkningarna i utrymmet ha även i vissa punkter bestämda erinringar framställts.

Vid bedömandet av frågan om det för de histologiska och anatomiska institutionerna behövlige utrymmet tillkommer en faktor, som icke tidigare kunnat beaktas. I dessa institutioner skola även elever vid tandläkarinstitutet erhålla regelbunden undervisning i anatomi och histologi. Nyligen har en utredning verkställts om möjligheten att avsevärt öka antalet studerande vid tandläkarinstitutet i syfte att tillgodose det genom den nyorganiserade folktandvården ökade behovet av tandläkare i landet. Denna utredning utmynnar i förslag om intagning av 120 elever årligen i stället för omkring 90 såsom för närvarande är fallet. Därest detta förslag förverkligas, såsom sannolikt är, bör såväl den gemensamma föreläsningssalen som laboratoriet för tandläkarstuderande ökas utöver vad civila byggnadsutredningen föreslagit. Vidare bör märkas att i den anatomiska föreläsningssalen undervisning enligt nu gällande ordning meddelas åt såväl sjukgymnaster som friskgymnaster.

Därest ett uppskov med institutionsbygget ej kommer till stånd, bör vid byggnadens planerande i varje fall räknas med det föreslagna ökade antalet tandläkarstuderande.

För egen del kan jag ej finna några större olägenheter förenade med de anatomiska och histologiska institutionernas sammanförande i en gemensam byggnad. Vid Uppsala universitet skall enligt riksdagens nyss fattade beslut uppföras en gemensam byggnad för de farmakologiska och medicinsk-kemiska institutionerna. Dessa bägge institutioner äro för närvarande inrymda i samma byggnad, liksom fallet är med motsvarande institutioner i Lund. De anatomiska och histologiska institutionerna i Uppsala äro sammanbyggda till ett gemensamt komplex med vissa gemensamma lokaler (bibliotek, verkstad). Även om besparingen i byggnadskostnader genom en sådan förening av två institutioner ej skulle bli synnerligen stor, är dock varje reduktion av kostnaderna av betydelse. Dessutom synes det sannolikt, att vissa driftkostnader bli mindre än med två självständiga institutionsbyggnader.

Jag har icke heller blivit övertygad av de invändningar, som framställs mot gemensamt bibliotek, gemensamma verkstadslokaler och gemensamma djuravdelningar. En sak för sig är, att de av civila byggnadsutredningen beräknade utrymmena för verkstäder och djuravdelningar förefalla alltför knappa.

Beträffande föreläsningssalen har från prefekternas sida anförts, att vardera institutionen behöver sin egen föreläsningssal. Såsom civila byggnadsutredningen framhållit, bör en föreläsningssal kunna vara gemensam för två institutioner. Även om belastningen av utrymmet å tidsschemat för användningen av föreläsningssalen är så stor, att ytterligare något rum behöver delvis användas för föreläsningar, är det med hänsyn till ett ra-

tionellt utnyttjande av lokalerna önskvärt, att ingendera salen uteslutande reserveras för den ena institutionen.

Vad lokalutrymmena i övrigt angår, har enligt mig under hand delgivna uppgifter civila byggnadsutredningen räknat med en nyttig golvyta för anatomiska institutionen av 1 484 kvadratmeter och för histologiska institutionen av 870 kvadratmeter vartill kommer den gemensamma stora föreläsningssalen för 122 platser. De beräknade utrymmena äro i vissa hänseenden alltför knappa, särskilt i fråga om histologiska institutionen. Jag anser det icke obefogat att för denna institution öka den nyttiga golvytan till omkring 1 100 kvadratmeter, vilket blir något mer än vad byggnadsstyrelsen föreslagit, nämligen 1 042 kvadratmeter. Däri innefattas även en mindre utökning av kurssalen. Någon jämkning uppåt även av den anatomiska institutionens utrymmen torde vara välbetänkt.

Frågan om planlösningen av de båda institutionernas lokaler torde, i samband med fullständiga ritningars uppgörande, böra ytterligare dryftas av byggnadsstyrelsen under samråd med vederbörande prefekter. Därjämte synes ytterligare böra utredas, huruvida den av civila byggnadsutredningen beräknade minskningen av takhöjden medför de besparingar, som antagits, varom tvivel uttalats. För vissa lokaler synes takhöjden vara i minsta laget och helst böra något ökas.

Den andra nybyggnad, som beräknats kunna omedelbart påbörjas, är administrations- och biblioteksbyggnaden. I likhet med lärarkollegiet anser jag utrymmena enligt civila byggnadsutredningens förslag vara för snävt beräknade. Därest uppskov med igångsättande av bygget för de anatomiska och histologiska institutionerna beslutas, bör även detta bygge anstå.

Med hänsyn till det läge, vari hela byggnadsfrågan kommit genom lärarkollegiets uppskovsförslag, anser jag mig sakna anledning att för närvarande yttra mig över förslagen angående övriga teoretiska institutioner. Jag vill tillägga att, därest institutionerna skola för åtskilliga år framåt kvarbliva å nuvarande tomter, en given konsekvens är, att underhållet av de nuvarande lokalerna icke kan eftersättas.

Härefter har arkitekten Ryberg enligt under hand meddelat uppdrag överlämnat två i december 1942 dagteknade skissritningar beträffande utformningen av den i byggnadsprogrammet ingående administrations- och biblioteksbyggnaden.

Genom beslut den 30 juni 1943 bemyndigade Kungl. Maj:t, med ändring därutinnan av Kungl. Maj:ts ovannämnda beslut den 30 juni 1938, byggnadsstyrelsen, att i samråd med delegerade, utsedda av karolinska institutets lärarkollegium, uppgöra ritningar och entreprenadhandlingar samt utföra andra förberedande arbeten beträffande ny administrations- och biblioteksbyggnad för institutet i huvudsaklig överensstämmelse med de av arkitekten Ryberg i december 1942 upprättade skissritningarna. Vidare anbefallde Kungl. Maj:t byggnadsstyrelsen att utreda möjligheterna av att med minsta möjliga merkostnad bibehålla den av styrelsen förordade planlösningen med en särskild byggnad för var och en av institutets institutioner.

Med skrivelse den 8 september 1943 har *byggnadsstyrelsen* överlämnat utredning och förslag i angivna hänseende.

I nämnda skrivelse har byggnadsstyrelsen meddelat, att styrelsen i samråd med av karolinska institutets lärarkollegium utsedda delegerade låtit genom arkitekten Ryberg utarbeta skissritningar till särskilda byggnader för var och en av de anatomiska, histologiska, farmakologiska och fysiologiska institutionerna. Vid utarbetandet av de sålunda föreliggande förslagen hade styrelsen i möjligaste mån utgått från det av 1940 års civila byggnadsutredning förordade reducerade lokalprogrammet för byggnadsföretaget. Lokalytorna hade sålunda därutöver endast utökats i den mån detta varit betingat av institutionernas uppdelning å skilda byggnader.

De utökningar av lokalytorna, som föranleddes av uppdelning av institutionerna å skilda byggnader, utgjorde för anatomiska och histologiska institutionerna cirka 137 kvadratmeter och för farmakologiska och fysiologiska institutionerna cirka 207 kvadratmeter. Mot dessa utökningar skulle dock svara en minskning av korridorlängden, beträffande de förstnämnda institutionerna av omkring 30 längdmeter och beträffande de sistnämnda institutionerna av omkring 20 längdmeter.

Enligt en inom byggnadsstyrelsen verkställd kostnadsberäkning skulle merkostnaden vid en förläggning av institutionerna för anatomi och histologi i skilda byggnader uppgå till 65 000 kronor samt vid uppdelning av institutionerna för farmakologi och fysiologi till 90 000 kronor. Den sammanlagda kostnadsskillnaden skulle sålunda utgöra 155 000 kronor.

De av institutets lärarkollegium utsedda delegerade hade i princip förordat en uppdelning av institutionerna på särskilda byggnader. De delegerade hade sålunda uttalat, att de ansåge det av byggnadsstyrelsen nu framlagda förslaget väsentligt överlägset det av 1940 års civila byggnadsutredning utarbetade. De delegerade hölle bestämt före, att de preliminärt beräknade merkostnader, som bleve en följd av att institutionerna erhöles sin byggnad, mer än väl uppvägdes av de stora fördelar, denna anordning medförde. Därmed skulle en rad av de önskemål, institutet i sin skrivelse av den 23 mars 1942 framfört, bliva tillgodosedda. De delegerade ville emellertid också framhålla, att det enligt deras mening vore nödvändigt, att förslaget även i övrigt omarbetades under hänsynstagande till de av kollegiet i nämnda skrivelse gjorda uttalandena, för att det från institutets sida skulle kunna anses godtagbart.

Byggnadsstyrelsen, som saknade anledning att i detta sammanhang uttala sig rörande karolinska institutets av de delegerade enligt ovan berörda ytterligare önskemål, förordade jämväl för sin del bestämt en uppdelning av institutionerna på särskilda byggnader, i vilket avseende styrelsen tillläte sig återropa vad styrelsen anförde i sitt yttrande den 11 mars 1942. Styrelsen ville särskilt betona, att detta byggnadssätt torde komma att i längden visa sig fördelaktigare även ur rent ekonomisk synpunkt, enär de utvidgningar av institutionernas lokaler, som med stor sannolikhet komme att visa sig erforderliga inom en nära framtid, läte sig genomföra med

långt bättre planekonomi och följaktligen för betydligt lägre kostnad, därest varje institution vore inrymd i en särskild byggnad, än om de på sätt civila byggnadsutredningen förordat sammanfördes två och två i gemensamma byggnader.

I skrivelse den 15 oktober 1943 har *byggnadsstyrelsen* vidare hemställt om anvisande av medel till ifrågavarande byggnadsföretag. Styrelsen har i detta hänseende anfört:

Enligt § 30 i avtalet den 8 november 1940 mellan kronan och Stockholms stad rörande vissa markfrågor i Stockholm samt enligt nådigt beslut den 19 december 1941 skola karolinska institutets nuvarande fastigheter nr 3 och 4 i kvarteret Glasbruket tillträdas av staden den 1 juli 1946, där ej kronan före den 1 juli 1944 givit staden besked att kronan önskar viss senare dag för avträandet, dock att staden i varje fall äger tillträda fastigheterna senast den 1 juli 1948.

Tidpunkten för överlämnande av fastigheterna i kvarteret Glasbruket är för kronans del beroende av huru snart karolinska institutets nybyggnader inom Norrbackaområdet kunna färdigställas. Förrän institutet i sin helhet överflyttats till dessa nybyggnader, kunna de nuvarande lokalerna i kvarteret Glasbruket icke undvaras av kronan.

Redan med hänsyn härtill är det av stor vikt, att uppförandet av nybyggnaderna för karolinska institutet så bedrives, att de kunna vara färdigställda och tagas i bruk den 1 juli 1946. Med tidpunkten för överlämnandet av fastigheterna i kvarteret Glasbruket sammanhänka emellertid även tiderna för kronans tillträde av fastigheten nr 2 i kvarteret Västertorn på Riddarholmen (gamla stadsarkivet, »Birger Jarls torn» och nuvarande auktionsverket) samt av fastigheten nr 1 i kvarteret Nemesis (gamla rådhuset) på sådant sätt att fastigheterna i kvarteret Västertorn skola tillträdas av kronan samtidigt med att fastigheterna i kvarteret Glasbruket överlämnas till staden samt att gamla rådhuset tillträdes av kronan ett år därefter. Kronan är i behov av att tillträda fastigheterna i kvarteret Västertorn på den avtalade tidpunkten, enär lösandet av de komplicerade lokalfrågorna på Riddarholmen är avhängigt härav.

Beredandet av ökade och lämpligare lokaler för social- och domänstyrelserna äro frågor, som sedan länge väntat på sin lösning. Härjämte hava frågorna om anskaffande av lokaler åt Högsta domstolen och nedre justitierevisionen samt om ökat utrymme åt Svea hovrätt blivit aktuella genom beslutet angående nytt rättegångsförfarande. Av hittills verkställda utredningar synes framgå, att tillgodoseendet av överrätternas lokalbehov kommer att medföra ändrade dispositioner av statens lokalinnehav på Riddarholmen samt behov av att snarast få disponera de ökade lokalutrymmen därstädes, som kronan avses tillföras genom markavtalet. Då rättegångsreformen, såvitt byggnadsstyrelsen har sig bekant, lär komma att genomföras från och med den 1 januari 1947 eller senast den 1 januari 1948, är det angeläget, att de i avtalet angivna tidpunkterna icke förskjutas.

Såsom styrelsen ovan anfört, är det alltså för markavtalets genomförande angeläget, att karolinska institutets nybyggnader färdigställas till den 1 juli 1946. Detta låter sig göra, därest uppförandet av institutets samtliga byggnader igångsättes den 1 juli 1944. För detta ändamål krä

ves emellertid, att ritningsarbetet omedelbart igångsättes och att erforderliga medel till ritningar och byggnadsarbeten ställas till förfogande.

Beträffande kostnaderna för karolinska institutets nybyggnader får byggnadsstyrelsen erinra, att 1940 års civila byggnadsutredning i underdånigt utlåtande den 25 februari 1942 över av byggnadsstyrelsen den 21 januari 1941 framlagt förslag föreslagit sådana inskränkningar i det ursprungliga programmet, att anläggningen enligt utredningens beräkning skulle kunna uppföras för 5 695 000 kronor.

Genom beslut den 30 juni 1943 har emellertid Eders Kungl. Maj:t be-myndigat byggnadsstyrelsen att i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten Ture Ryberg uppgjorda skissritningar, uppgöra ritningar och entreprenadhandlingar samt utföra andra förberedande arbeten beträffande utformningen av den i programmet ingående administrations- och biblioteksbyggnaden. Under förutsättning att denna byggnad skall uppföras i den sålunda avsedda större omfattningen, kommer härav att för-anledas en kostnadsökning av 25 000 kronor.

Genom nyssberörda beslut den 30 juni 1943 anbefalldes byggnadsstyrelsen jämväl att utreda möjligheterna att med minsta möjliga merkostnad bibehålla den av styrelsen tidigare förordade planlösningen med en särskild byggnad för var och en av institutets institutioner i stället för att såsom 1940 års civila byggnadsutredning föreslagit sammanslå vissa institutionsbyggnader två och två. Den sålunda anbefallda utredningen har styrelsen överlämnat med underdånig skrivelse den 8 september 1943 och däri meddelat, att merkostnaden vid en förläggning av institutionerna för anatomi och histologi i skilda byggnader uppginge till 65 000 kronor samt vid uppdelning av institutionerna för farmakologi och fysiologi till 90 000 kronor, och att den sammanlagda kostnadsökningen alltså utgjorde 155 000 kronor.

Såväl byggnadsstyrelsen som institutets representanter förorda nybyggnadsarbetenas utförande med dessa nu angivna förändringar.

Den sammanlagda kostnaden för institutets nybyggnader skulle alltså bli va ($5\,695\,000 + 25\,000 + 155\,000 =$) 5 875 000 kronor.

I denna summa ingår ett belopp av 200 000 kronor till erforderliga förarbeten, vilket, för att nybyggnadsarbetet må kunna bedrivas med önskvärd skyndsamhet, bör kunna snarast möjligt under innevarande budgetår ställas till byggnadsstyrelsens förfogande.

Därest karolinska institutets byggnadsarbeten icke skulle komma att bedrivas på det sätt byggnadsstyrelsen ovan angivit såsom önskvärt, blir det nödvändigt att hos staden anmäla, att kronan önskar uppskov med överlämnandet av fastigheterna i kvarteret Glasbruket. Då kronan såsom ovan framhållits sannolikt blir i behov av att tillträda fastigheten i kvarteret Västertorn senast den 1 juli 1946, uppstår frågan, huruvida och i vilken utsträckning jämkning av tidpunkterna för de olika bytesobjektens överlämnande kan erhållas.

Jämväl stadens avträdande av fastigheterna nr 1 och 2 i kvarteret Kid-skärr (gymnasiehusen) bör i detta sammanhang beröras. Enligt § 27 i mark-avtalet och nådigt beslut den 19 december 1941 skulle kronan hava till-trätt dessa fastigheter den 1 juli 1943. Huset hava emellertid ännu icke utrymmts utan där är fortfarande inrymd en handelsskola. Då staden icke erhållit tillstånd att uppföra en för handelsskolan avsedd nybyggnad, har staden genom nådigt beslut den 18 december 1942 medgivit att utan

hyresersättning utnyttja gymnasiehusen tills vidare under år 1943. Då det icke synes byggnadsstyrelsen rimligt, att lösningen av vissa trängande statliga lokalbehov härigenom uppskjutas, torde åtgärder böra vidtagas av staden i syfte att gymnasiehusen snarast möjligt och senast den 1 april 1944 utrymmas.

Styrelsen vill erinra om att anslagsmedel anvisats till ombyggnad av gymnasiehusen för tillgodoseende av riksräkenskapsverkets och kammarrättens behov av utvidgade lokaler, vartill fullständiga ritningar redan finnas utarbetade.

Av vad byggnadsstyrelsen ovan anfört framgår det för lösandet av ett flertal betydelsefulla statliga lokalfrågor trängande behovet av att karolinska institutets nybyggnadsföretag inom Norrbackaområdet snarast möjligt och senast den 1 juli 1944 må kunna igångsättas. För sådant ändamål bör, såsom ovan nämnts, det förberedande ritningsarbetet omedelbart påbörjas, varför å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår bör anvisas det härför erforderliga beloppet 200 000 kronor. Av den totala kostnadssumman, 5 875 000 kronor, för själva byggnadsarbetena skulle under budgetåret 1944/45 erfordras 3 000 000 kronor och resten under budgetåret 1945/46.

Departementschefen.

Såsom av den i det föregående lämnade redogörelsen framgår har frågan om nybyggnad för karolinska institutets teoretiska institutioner under en lång följd av år stått under diskussion. Efter ett utredningsarbete, som tog sin början redan år 1919, kunde omsider för 1937 års riksdag framläggas ett förslag till lösning av denna byggnadsfråga, vilket framgått som resultat av en allmän arkitekttävlan. Jag erinrar om, att förslaget, vilket upprättats av arkitekten Ture Ryberg, i korthet innebar, att på det s. k. Norrbackaområdet i närheten av karolinska sjukhuset skulle uppföras, förutom en administrations- och biblioteksbyggnad, särskilda byggnader för var och en av institutets sju institutioner samt dessutom byggnader för vaktmästare och amanuenser. Föredragande departementschefen fann förslaget utgöra en lycklig lösning av byggnadsfrågan och tillstyrkte därför, att företaget utfördes i huvudsaklig överensstämmelse med de av Ryberg uppgjorda ritningarna. Kostnaderna för anläggningen i dess helhet beräknades år 1937 till 6 475 000 kronor. Riksdagen, som godtog det framlagda byggnadsprogrammet, anvisade, med bifall till propositionen, ett begynnelseanslag på 100 000 kronor, vilket avsågs för uppgörande av byggnadsritningar och entreprenadhandlingar m. m. Sedermera ha ytterligare medel beviljats för samma ändamål.

Byggnadsarbetena hunno emellertid, såsom min tidigare redogörelse ger vid handen, icke påbörjas före krigsutbrottet. De väsentligt ändrade förhållandena, som i och med detta inträdde i de ekonomiska förutsättningarna för detta omfattande företag, föranledde en omprövning av programmet i syfte att nedbringa kostnaderna. I början av år 1941 framlade byggnadsstyrelsen, som fått i uppdrag att verkställa utredning och avgiva förslag i angivna hänseende, ett modifierat förslag. Av byggnadsstyrelsens utredning framgick, att

kostnaderna för det av riksdagen godtagna programmet då hade stigit till 8 755 000 kronor. Genom de av byggnadsstyrelsen föreslagna modifieringarna skulle detta belopp kunna minskas med 1 015 000 kronor, varför de sammanlagda anläggningskostnaderna skulle belöpa sig till 7 740 000 kronor. Över byggnadsstyrelsens förslag avgav civila byggnadsutredningen ett år senare utlåtande. Vid denna tidpunkt beräknades ett genomförande av byggnadsstyrelsens förslag med hänsyn till ytterligare inträffad prisstegring komma att draga en kostnad av inemot 8 200 000 kronor. Civila byggnadsutredningen har för att nedbringa kostnaderna anvisat olika utvägar, vilka tillsammans leda till en besparing av ytterligare inemot 2 500 000 kronor. Jag erinrar om att de viktigaste av dessa besparingsåtgärder äro, att vissa byggnader, nämligen byggnaden för rättsmedicinska institutionen och bostadshuset för amanuenserna helt utesluts ur programmet och att flertalet institutioner förutsatts icke komma att disponera över särskilda byggnader utan i stället ansetts kunna sammanföras två och två i en byggnad. Därjämte gav byggnadsutredningen detaljerade anvisningar på besparingsmöjligheter genom jämkningar av planlösningen i övrigt, såsom i fråga om antalet erforderliga rum samt rumsstorlek och rumshöjd. Byggnadsutredningens program mötte emellertid, såsom framgår av redogörelsen för yttrandena, stark kritik från lärarkollegiet. Det förklarade sig hellre se, att institutet kvarstannade i de nuvarande lokalerna än att byggnadsutredningens förslag förverkligades. Universitetskanslern har intagit samma ståndpunkt och har förordat ett uppskov med institutets utflyttning till Norrbackaområdet till förslagsvis år 1958.

Med hänsyn till rådande förhållanden på byggnadsmarknaden och till det statsfinansiella läget skulle jag för egen del — trots de ytterst otillfredsställande lokalförhållandena inom institutets nuvarande fastigheter — icke velat avvisa tanken på ett dylikt uppskov, därest icke denna byggnadsfrågas samband med andra för statsverket trängande tomtfrågor skulle gjort det nödvändigt att inom den i markavtalet mellan kronan och Stockholms stad fastslagna tidsfristen, d. v. s. senast den 1 juli 1948, frigöra och till Stockholms stad överlämna den tomt inom kvarteret Glasbruket, som nu disponeras av karolinska institutet. En närmare redogörelse för dessa förhållanden lämnas av chefen för kommunikationsdepartementet i anmälan denna dag av proposition angående vissa byggnadsfrågor, berörande staden mellan broarna samt Riddarholmen i Stockholm m. m. I detta läge har jag funnit det ofrånkomligt, att anslag nu äskas till påbörjande även av karolinska institutets nybyggnad. Jag utgår därvid från att byggnadsföretaget skall genomföras under en tid av högst fyra år och förutsätter sålunda, att Kungl. Maj:t före den 1 juli detta år lämnar Stockholms stad besked, att kronan icke önskar tidigare dag för avträdandet av fastigheterna i kvarteret Glasbruket än den 1 juli 1948.

De olika byggnaderna böra uppföras i den ordning, som föreslagits av byggnadsstyrelsen. Början bör sålunda göras med de byggnader, som skola inrymma lokalerna för administration och bibliotek samt de anatomiska och

histologiska institutionerna. För genomförande av byggnadsprogrammet i denna del torde erforderliga medel böra anvisas på riksstaten för nästa budgetår. För den kombinerade administrations- och biblioteksbyggnaden föreligga huvudritningar. Dessa ha upprättats på grundval av civila byggnadsutredningens förslag, vilket dock i vissa detaljer jämkats för att tillmötesgå av lärarkollegiet uttalade önskningsar. Dessa modifikationer, som medföra en höjning av kostnaderna med 25 000 kronor, innebära i huvudsak att för kamrerarkontoret beräknats ökade utrymmen och att expeditiionslokalen inom kansliet obetydligt utökats. Såsom en följd av dessa utvidgningar ha även de i våningen under kansliet och kamrerarkontoret belägna kollegie- och kommittérummen erhållit något större golvyta. Lärarkollegiet, varmed samråd skett vid utarbetandet av ritningarna, har visserligen framhållit, att kamrerarkontoret alltjämt måste anses knappt tilltaget, men har likväl, ehuru med tvekan, godtagit ritningarna under förutsättning, att ny möbeluppsättning och modern kontorsutrustning anskaffas för såväl kamrerarkontoret som kansliet och att möjligheter finnas för eventuell framtida utbyggnad. För egen del är jag beredd att tillstyrka, att administrations- och biblioteksbyggnaden uppföres i huvudsaklig enlighet med ifrågavarande huvudritningar, varvid jag i likhet med lärarkollegiet förutsätter, att den nuvarande, i hög grad omoderna kontorsutrustningen slopas och ersättes med tidsenlig och utrymmesbesparande inredning och möblering. Jag vill även framhålla, att plandispositionen medger framtida utbyggnad och förutsätter, att möjligheterna i detta hänseende beaktas jämväl vid byggnadens inplacering i terrängen. Kostnaderna för administrations- och biblioteksbyggnaden ha enligt de i februari 1942 gällande priserna beräknats till $(565\,000 + 25\,000 =) 590\,000$ kronor. Med hänsyn till nu rådande prisläge bör detta belopp höjas till *640 000 kronor*.

Även när det gäller de anatomiska och histologiska institutionerna är jag beredd att förorda, att en nybyggnad i princip planlägges med utgångspunkt från civila byggnadsutredningens förslag och att sålunda dessa institutioner sammanföras i ett komplex. Härvid bör beaktas, att de olägenheter, som förmenats vara i allmänhet förbundna med att vissa lokaler göras gemensamma för tvenne olika institutioner — vilka olägenheter emellertid enligt min mening, som stöddes av kanslerns yttrande, ofta överbetonats — i detta fall torde bli va föga framträdande, helst som den planerade kurssalen för den histologiska institutionen bör kunna tjänstgöra som extra föreläsningssal. Bortsett från den kritik, som riktar sig mot sammanförandet av de bägge institutionerna, ha emellertid andra erinringar gjorts mot byggnadsutredningens förslag, vilka jag icke kunnat lämna obeaktade. Jag har av vad i ärendet anförts blivit övertygad om att den histologiska institutionens lokalutrymme av byggnadsutredningen beräknats alltför knappt. Källare, som enligt förslaget saknas under histologiflygeln, bör sålunda inredas under en del av denna byggnadskropp. Såväl föreläsningssal som kurssalen böra anpassas till det ökade antalet studerande vid tandläkarinstitutet, vilkas utbildning under första året

är förlagd till nu ifrågavarande institutioner. Vidare böra vissa jämkningar vidtagas i fråga om dispositionen av laboratorieutrymmena, främst för att samtliga laboratorier för den anatomiska institutionen skola kunna inrymmas i anatomifylgeln och för att bereda ett något ökat utrymme åt de histologiska laboratorierna. På lämplig plats i byggnadskroppen bör en för dissektionsobjekt och dylikt avsedd hiss anordnas. Beträffande slutligen de anmärkningar, som riktats mot rumshöjderna, förutsätter jag å ena sidan, att vid utarbetandet av huvudritningarna hänsyn toges till behovet av utrymmeskrävande apparatur i vissa lokaler men att å andra sidan omsorgsfullt prövas möjligheterna att även med de av byggnadsutredningen föreslagna rumshöjderna ernå tillfredsställande ventilation genom utnyttjande av tidsenliga anordningar för luftväxling. De av mig förordade modifikationerna i byggnadsprogrammet kunna beräknas leda till en ökning av byggnadens volym med i runt tal 750 kubikmeter och av byggnadskostnaderna enligt 1942 års priser med cirka 75 000 kronor. Med inräknande av tillägg för prisstegring, cirka 130 000 kronor, skulle de sammanlagda kostnaderna för anatomiska och histologiska institutionernas byggnad följaktligen bli $(1\,400\,000 + 75\,000 + 130\,000 =) 1\,605\,000$ kronor. För att lämna utrymme för vissa ytterligare smärre modifikationer, som kunna komma att visa sig påkallade, torde det emellertid vara välbetänkt att på grundval av nu rådande prisläge räkna med en totalkostnad för detta byggnadsföretag av 1 625 000 kronor.

För de övriga institutionernas vidkommande är byggnadsfrågan icke lika klar. Fysiologiska institutionens lokalbehov är sålunda avhängigt av vissa förslag, som äro att vänta från den pågående utredningen om den flygmedicinska forskningens ordnande. Frågan om den rättsmedicinska institutionens behov av särskilda lokaler har kommit i nytt läge genom det förslag till omorganisation av rättsmedicinalväsendet, som chefen för justitiedepartementet i annat sammanhang anmält, och enligt vilket en i samverkan med Stockholms stad upprättad rättsläkarstation är avsedd att förläggas till Norrbackaområdet i anslutning till rättsmedicinska institutionen. I motsats till civila byggnadsutredningens program torde detta förslag förutsätta, att en särskild byggnad uppföres också för denna institution. Jag har för avsikt att föranstalta om att förhandlingar i denna fråga snarast upptagas mellan staten och Stockholms stad. Slutligen föreligger ännu icke något överarbetat förslag till nybyggnad för den kemiska institutionen, vilken ansetts vara den, som senast bör förflyttas från sina nuvarande lokaler till Norrbackaområdet.

För utredningen av sist berörda byggnadsfrågor, vilken bör bedrivas med sådan skyndsamhet, att förslag i ämnet om möjligt må kunna föreläggas nästa års riksdag, åtminstone i vad gäller flertalet institutioner, bör beräknas ett icke alltför knappt belopp, eller förslagsvis 50 000 kronor. Slutligen torde för yttre arbeten (planeringsarbeten, anläggningar av vägar och dylikt) för det första byggnadsskedet beräknas i runt tal 100 000 kronor.

De sammanlagda kostnaderna för nu ifrågavarande etapp av byggnadsföre-

taget och för utredningar rörande den närmast följande kunna sålunda angivas till $(640\,000 + 1\,625\,000 + 50\,000 + 100\,000 =) 2\,415\,000$ kronor. Härav torde för nästa budgetår böra anvisas ett belopp av 2 200 000 kronor.

I det föregående har påvisats angelägenheten av att den av mig tillstyrkta första etappen av karolinska institutets utflyttning till Norrbackaområdet snarast möjligt kommer till stånd. Givetvis måste det dock bliva beroende av situationen på byggnadsmarknaden, vid vilken tidpunkt detta byggnadsföretag kan igångsättas. Frågan härom torde få i vanlig ordning prövas av Kungl. Maj:t.

Åberopande det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen,

att till *Nybyggnad för karolinska mediko-kirurgiska institutet* för budgetåret 1944/45 anvisa ett investeringsanslag av ..... kronor 2 200 000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Olof Cederstrand.